Marginaleffekter

Inom pensionssystemet – vad beror de på och utvecklingen sedan 2019

PENSIONS
MYNDIGHETEN

Innehåll

Marginaleffekter 1
Förord 4
Sammanfattning 5
Marginaleffekterna har ökat – pensionärerna får behålla hälften av en inkomstökning 5
Höga marginaleffekter urholkar livsinkomstprincipen – men minskar den ekonomiska utsattheten 6
1. Uppdraget och utgångspunkter 7
2. Marginaleffekterna för äldre 9
2.1 Marginaleffekter utifrån pensionens storlek 9
2.1.1 Garantipensionen 11
2.1.2 Inkomstpensionstillägget 13
2.2 Beskattning av pensionerna 15
2.2.1 Det förhöjda grundavdraget 15
2.2.2 Inkomstskatten 16
2.2.3 Public serviceavgiften 16
2.3 Hushållsanknutna förmåner 17
2.3.1 Bostadstillägget 17
2.3.2 Äldreförsörjningsstödet och det särskilda bostadstillägget 18
2.4 Andra faktorer med påverkan på marginaleffekterna 19
3. Regelanalys: Regeländringarnas effekt på marginaleffekterna 21
3.1 Marginaleffekterna 2019, 2023 och 2026 21
3.2 Regelförändringarnas inverkan på marginaleffekterna 2026 22
3.3 Sammanfattande analys: förstärkningen av grundskyddet har ökat marginaleffekterna 27
4. Andel pensionärer med olika nivåer av marginaleffekter 29
5. Slutsatser och kommentarer 38
5.1 Höga marginaleffekter utmanar pensionssystemets grundprinciper 38
5.2 Grundskyddet inklusive inkomstpensionstillägget minskar ekonomisk utsatthet – men de raka rören i pensionssystemet blir krokiga 38
5.3 Marginaleffekternas påverkan på äldres arbetsutbud 39
5.4 Höjd allmän inkomstgrundad pension –pensionärerna får behålla hälften 40
5.5 Går det att minska marginaleffekterna? 40
Bilaga 1: Beräkningsunderlag till marginaleffekterna för 2019–2026 42
Bilaga 2: FASIT 47
Bilaga 3 Vissa pensionsuppgifter från Pensionsmyndigheten 48
Referenser 50

Tommy	Datum:	2026-11-18
	Dokumentbeteckning:	PID293714
	Version;	1.0
	Diarienr:	2025-494

Förord

Pensionsmyndighetens uppdrag är att administrera och betala ut den allmänna pensionen. Vi ska ge såväl generell som individuell information om hela pensionen samt informera om vilka faktorer som påverkar pensionens storlek och tydliggöra vilka konsekvenser olika val kan få för pensionen. Vidare ska myndigheten stärka pensionärer och pensionssparare som konsumenter inom pensionsrelaterade områden. Vi ska också följa, analysera och förmedla ålderspensionssystemets utveckling och effekter för enskilda och samhälle.

Pensionsmyndigheten har i regleringsbrevet för 2026 fått i uppdrag att analysera effekten på de äldres inkomster efter skatt (disponibel inkomst) av en marginell ökning av den allmänna inkomstgrundade pensionen. Om ökning av den inkomstgrundade pensionen leder till ökade skatter och minskade bidrag, så att de äldres disponibla inkomster ökar i relativ liten omfattning, innebär det höga marginaleffekter. Höga marginaleffekter innebär i sin tur att livsinkomstprincipen i pensionssystemet får ett begränsat genomslag. I denna rapport analyseras dels hur ändrade regelsystem under perioden 2019–2026 har påverkat marginaleffekterna, dels hur många äldre som omfattas av olika nivåer av marginaleffekter.

Arbetet med uppdraget har utförts av Tommy Lowén, Kristin Kirs och Stefan Granbom.

Stockholm, 18 november 2026.

Kristian Seth
Analyschef, Pensionsmyndigheten

Sammanfattning

Allt fler pensionärer möter idag höga marginaleffekter inom det allmänna svenska pensionssystemet. Huvudorsaken är höjda grundskydd och införandet av inkomstpensionstillägget. Reformerna har visserligen minskat den ekonomiska utsattheten bland äldre, men har samtidigt gjort systemet mindre begripligt och förutsägbart. Detta gäller särskilt effekten på äldres disponibla inkomst vid en högre inkomstgrundad pension. Denna utveckling med högre marginaleffekter har urholkat livsinkomstprincipen i pensionssystemet. I praktiken innebär det att drivkrafterna till ytterligare arbete har försvagats eftersom det ger en begränsad nettoökning av den disponibla inkomsten.

Regeringen har gett Pensionsmyndigheten i uppdrag att analysera hur en marginell ökning av den allmänna inkomstgrundade pensionen påverkar de äldres inkomster efter skatt och efter erhållande av förmåner under perioden 2019–2026. Denna rapport är Pensionsmyndighetens svar på uppdraget.

Högre marginaleffekter över tid betyder att de som har tjänat ihop till en högre pension får behålla en allt mindre del av den ökade inkomsten, eftersom skatter eller minskade bidrag ”äter upp” mer av ökningen än tidigare. Av rapporten framgår också att kvinnor har påverkats i högre grad än män. Mellan 2019 och 2026 ökade den genomsnittliga marginaleffekten för båda könen, men kvinnors genomsnittliga marginaleffekt ökade med 6 procentenheter medan männens bara ökade med 3 procentenheter. Denna utveckling med i allmänhet högre marginaleffekter tog fart i augusti 2022, när garantipensionen, bostadstillägget och äldreförsörjningsstödet förstärktes.

Marginaleffekterna har ökat – pensionärerna får behålla hälften av en inkomstökning

I rapporten visar vi hur det ökade grundskyddet och införandet av inkomstpensionstillägget i det allmänna pensionssystemet, tillsammans med inkomstskattesystemet orsakar och påverkar marginaleffekterna. För de flesta pensionärer innebär ökad allmän inkomstgrundad pension med 100 kronor att den disponibla inkomsten ökar med omkring 50 kronor för pensionärerna, 41 kronor för kvinnor och 56 kronor för männen. Orsaken till de relativt höga marginaleffekterna är att grundskyddet reduceras när den allmänna inkomstgrundade pensionen ökar och att pensionen, inklusive delar av grundskyddet, beskattas.

Marginaleffekterna är som högst – upp till 100 procent – för dem med de lägsta pensionerna. Marginaleffekterna är också höga för inkomster som påverkas av avtrappningen av inkomstpensionstillägget. För höginkomsttagare stiger marginalskatten när det förhöjda grundavdraget trappas ner. Kvinnor berörs i genomsnitt av betydligt högre marginaleffekter än män, eftersom kvinnor oftare har lägre pensioner och därmed påverkas mer av garantipensionens och bostadstilläggets avtrappning.

Under den studerade perioden 2019–2026 har marginaleffekterna ökat för de flesta inkomstnivåer. De förändrade marginaleffekterna beror delvis på höjd garantipension och höjt bostadstillägg. Införandet av inkomstpensionstillägget har å ena sidan sänkt marginaleffekten vid upptrappningen av förmånen, å andra sidan höjt den vid avtrappningen. Både garantipensionen och inkomstpensionstillägget har påverkat den genomsnittliga marginalskatten, men skattesystemet som sådant har också förändrats genom ett utökat grundavdrag för äldre, vilket i sig har sänkt marginaleffekterna. Sammantaget har andelen äldre med relativt höga marginaleffekter ökat.

Höga marginaleffekter urholkar livsinkomstprincipen – men minskar den ekonomiska utsattheten

En nackdel med höga marginaleffekter på inkomstgrundad pension är att de minskar det privatekonomiska utbytet av yrkesarbete och därmed riskerar att minska utbudet av äldre arbetskraft. Marginaleffekter är samtidigt svåra att undvika helt, eftersom de följer automatiskt av inkomstprövningen av grundskyddet och av skattereglerna. Det finns en målkonflikt mellan att minska ekonomisk utsatthet och att upprätthålla drivkrafterna för arbete. Sedan 2019 fram till 2025 har andelen äldre med låg ekonomisk standard minskat från 15,4 till 9,9 procent, en minskning med 5,5 procentenheter, vilket framför allt kan förklaras av höjningarna av grundskyddet. Även den för Sverige relativt höga inflationen under 2022, med ett stigande prisbasbelopp, har bidragit till färre äldre med relativt låg ekonomisk standard, eftersom garantipensionen till skillnad från inkomstpensionen räknas upp med inflationen.

Höga marginaleffekter innebär att kopplingen mellan inbetalda pensionsavgifter och den slutliga pensionen blir svagare. Det urholkar livsinkomstprincipen i pensionssystemet. Om sambandet mellan vad man betalar in och vad man får ut är svagt, kan det riskera att minska allmänhetens förtroende för pensionssystemet.

1. Uppdraget och utgångspunkter

Pensionsmyndigheten har i regleringsbrevet för 2026 (S2025/02092) fått i uppdrag att analysera pensionssystemets marginaleffekter.

> *”Pensionsmyndigheten ska analysera hur marginaleffekterna i pensionssystemet, dvs. hur den disponibla inkomsten förändras till följd av en extra krona allmän inkomstgrundad pension (med antagandet att premiepensionen och inkomstpensionen har samma utveckling), har förändrats sedan 2019. Analysen ska visa utvecklingen till följd av såväl de olika reformer som har gjorts på pensionsområdet som de olika utvecklingarna av inkomstindex och prisbasbelopp. Redovisningen ska göras både samlat och uppdelat på respektive förmån samt på skatt. Av redovisningen ska även framgå utvecklingen av antalet kvinnor och män som möter de olika marginaleffekterna. Analysen ska göras för personer som enbart har pension och som har uppnått åldern när de har rätt till det förhöjda grundavdraget. En redovisning av uppdraget ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 30 november 2026.”*

Uppdraget lyder som följer:

Det allmänna pensionssystemet har betydelse inte bara för den enskildes ekonomiska trygghet och välfärd, utan också för samhället i övrigt. Pensionssystemet omfördelar inkomster både mellan olika perioder i livet och mellan individer genom att ge inkomstgrundade ersättningar vid inkomstbortfall. För äldre personer som har haft begränsade möjligheter att själva bidra till sin försörjning under arbetslivet och därför haft ett lågt intjänande till den inkomstgrundade pensionen finns ett grundskydd. Syftet med ett allmänt pensionssystem är att förhindra ekonomisk utsatthet. Pensionen är således en försäkring för individen mot att stå utan inkomst vid ålderdomen, men även som ett skydd för samhället och övriga medborgare genom att minska risken för att äldre personer lider ekonomisk nöd.

Marginaleffekten visar hur mycket av en inkomstökning som försvinner i skatt och minskade bidrag. Vanligtvis är marginaleffekten av intresse för att studera det privatekonomiska utbytet av att öka sin arbetsinsats. För pensionärer handlar det ofta om det långsiktiga utbytet, det vill säga hur pensionen påverkas av en ökad arbetsinsats under arbetslivet. Även det kortsiktiga utbytet är av intresse, eftersom de allmänna inkomstgrundade pensionerna räknas om vid årsskiftet. Ett kortsiktigt utbyte uppstår av arbete under pensionstiden, eftersom arbete ger lön och samtidigt bidrar till en högre pension under efterföljande inkomstår.

Marginaleffekter är också aktuella i och med den nyligen införda ”gasen” i pensionssystemet, det vill säga utdelning av överskott i inkomstpensionssystemet. Relativt höga marginaleffekter för pensionärer innebär att en del av utdelningen eller omräkningen av pensionerna från ålderspensionssystemet tillfaller andra – staten av minskat grundskydd och kommunerna av ökade skatter – än hushållen (pensionsspararna och pensionärerna).

Det allmänna inkomstgrundade pensionssystemet är avgiftsbaserat. I statsrättslig mening ska avgifter ge en motsvarande motprestation, vilket innebär att pensionssystemet bygger på livsinkomstprincipen. Inom det allmänna pensionssystemet finns även ett grundskydd för dem som saknar eller har relativt låg inkomstgrundad pension. Grundskyddet ger upphov till så kallade marginaleffekter och innebär att livsinkomstprincipen i någon mening utarmas. En hög marginaleffekt för äldre kan å ena sidan minska utbudet av arbetskraft, medan ett relativt lägre grundskydd med lägre marginaleffekter å andra sidan kan leda till att fler äldre blir ekonomiskt utsatta.

I denna rapport om marginaleffekter avser vi det ekonomiska utbytet, enligt uppdraget, för äldre av en marginellt ökad allmän inkomstgrundad pension (inkomst- tilläggs- och premiepension).

Vi har valt att disponera rapporten i följande delar (kapitel):

Kapitel 2 inleds med att förklara vad marginaleffekter är. Därefter följer en genomgång av vilka faktorer som orsakar marginaleffekterna för pensionärer. I samband med denna genomgång redovisas de regelförändringar som har skett sedan 2019, och vi beskriver hur marginaleffekterna har påverkats av dessa.

I kapitel 3 illustrerar vi hur de olika regelförändringarna som redogörs för i kapitel 2 har påverkat marginaleffekterna. Regelanalysen utgår från 2026 års ekonomiska förhållanden och marginaleffekterna med 2019 års regler, sedan införs successivt 2026 års regler för att visa hur marginaleffekterna har förändrats under perioden. Avsnittet visar om marginaleffekterna har ökat eller minskat och därmed om livsinkomstprincipen försvagats eller stärkts av regelverket.

I kapitel 4 visar vi hur många äldre som berörs vid olika nivåer av marginaleffekter. Kapitlet visar även marginaleffekter uppdelat på kvinnor och män, under perioden 2019–2016. Kapitlet visar om pensionärerna möter högre eller lägre marginaleffekter 2026 än under tidigare år och därmed om de ekonomiska incitamenten för äldre arbetskraft, med avseende på pensionsinkomsten, har försvagats eller stärkts.

I kapitel 5 lämnas några slutsatser och kommentarer.

2. Marginaleffekterna för äldre

I denna rapport studerar vi marginaleffekterna för pensionärer. Enligt direktivet ska marginaleffekten avse hur mycket som går bort i ökade skatter och minskade bidrag av en mindre ökning av den allmänna inkomstgrundade pensionen. Ett skäl till att studera marginaleffekterna i pensionssystemet är att höga marginaleffekter kan hämma utbudet av äldre arbetskraft. Höga marginaleffekter riskerar också att minska förtroendet för socialförsäkringarna i allmänhet och pensionssystemet i synnerhet.

I detta kapitel förklarar vi vad som orsakar marginaleffekterna och vilka regeländringar som skett sedan 2019 och hur de har påverkats dem.

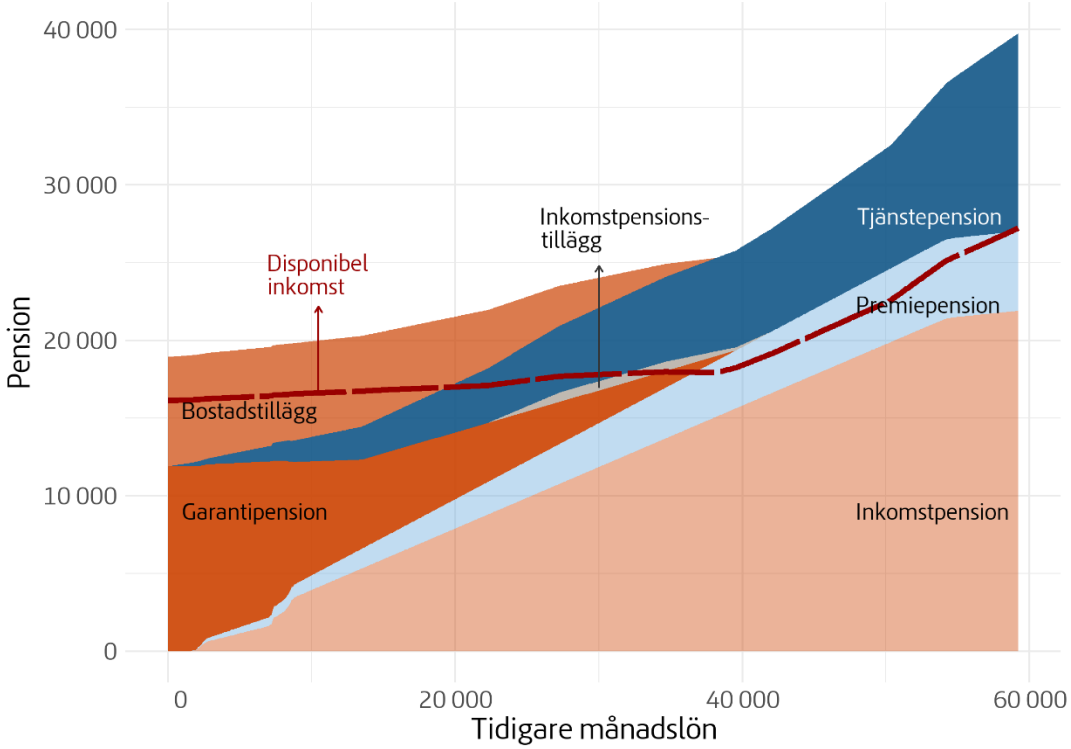
2.1 Marginaleffekter utifrån pensionens storlek

Den allmänna inkomstgrundade pensionen och tjänstepensionen utgår båda från livsinkomstprincipen.[1] Personer som saknar eller har låg till medelhög allmän inkomstgrundad pension kan ha rätt till garantipension, inkomstpensionstillägg, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd. De inkomstgrundade pensionerna, garantipensionen och inkomstpensionstillägget, beskattas. De totala inkomst-grundade pensionerna, frånsett inkomstpensionstillägget, ligger sedan till grund för eventuellt bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd.

Nedan i figur 1 illustreras pensionsutfallet för ett typfall född 1959 med olika lönenivåer och pensionering vid 66 års ålder.

[1] Förutom de äldre förmånsbaserade tjänstepensionerna.

Figur 1 Inkomst som pensionär vid olika löneinkomster under ett helt arbetsliv

Anm.: Typfallet är en person född 1959 som började arbeta vid 23 års ålder och gick i pension vid 66 års ålder (2025). Löneutvecklingen har följt den allmänna inkomstutvecklingen (inkomstindex). Typfallet har en tjänstepension enligt SAF-LO avtalet, är ensamstående med en boendekostnad om 6 300 kronor per månad och har inga andra inkomster eller tillgångar.
I början av inkomstfördelningen är utvecklingen för inkomst- och premiepensionen olinjär. Det beror på reglerna för deklarationsplikt. Låga taxerade förvärvsinkomster beskattades inte, vilket gör att typfallet saknar intjänad pensionsrätt för de åren. Gränsen gick vid 0,24 prisbasbelopp fram till och med 2001, 0,27 prisbasbelopp under 2002 samt 0,423 prisbasbelopp under åren därefter.
Källa: Egna beräkningar, Pensionsmyndighetens Typfallsmodell.

Figuren visar hur den disponibla inkomsten som pensionär utvecklas när löne-inkomsten under förvärvslivet ökar. En flackare kurva innebär en hög marginal-effekt, vilket betyder att pensionen efter skatt och bidrag ökar svagt när arbetsinkomsten ökar.

Marginaleffekten (ME) definieras som:

$$ME = 1 - \frac{\Delta Disponibel\ inkomst}{\Delta Bruttoinkomst}$$

Marginaleffekten visar som nämnts hur stor del av en inkomstökning (Δ) som går bort i skatt och minskade bidrag, vilket avgör hur mycket den disponibla inkomsten faktiskt förändras.[2] I denna rapport avser förändringen av bruttoinkomsten förändringen av den allmänna inkomstgrundade pensionen.

[2] Marginaleffekten mäter kostnaden för en ökad inkomst (arbete) och är ett mått på drivkrafter och hinder för den enskilde.

Marginaleffekterna beror på utformningen av såväl inkomstbeskattningen som de olika pensionsförmånerna. De inkomstgrundade pensionerna och garantipensionen ingår i underlaget för den taxerade förvärvsinkomsten som efter ett förhöjt grundavdrag inkomstbeskattas. Nivån på garantipensionen påverkas av intjänandet till inkomstpensionen, där ett högre intjänande ger en lägre garantipension och vice versa. Därmed bidrar avtrappningen av garantipensionen till en högre marginaleffekt när den allmänna inkomstgrundade pensionen ökar.

2.1.1 Garantipensionen

Garantipensionen är ett skattefinansierat grundskydd för individer med ingen eller relativt låg inkomstgrundad pension. Garantipensionen beräknas utifrån från ett beräkningsunderlag. Underlaget skiljer sig mellan personer födda 1937 eller tidigare och personer födda 1938 eller senare.

De som 2026 är 89 år eller äldre omfattas av garantipensionen för födda 1937 eller tidigare. Beräkningsunderlaget för denna grupp utgår från den äldre folkpensionen, pensionstillskottet och det allmänna tilläggspensionssystemet (ATP) samt dåvarande särskilda grundavdrag för äldre som slopades 1994.

Garantipensionen och beräkningsunderlaget för personer födda 1938 och senare utgår från inkomst- och tilläggspensionen, Inkomstpensionen för den försäkrade beräknas som avgiften hade och är 18,5 procent av pensionsunderlaget.[3]

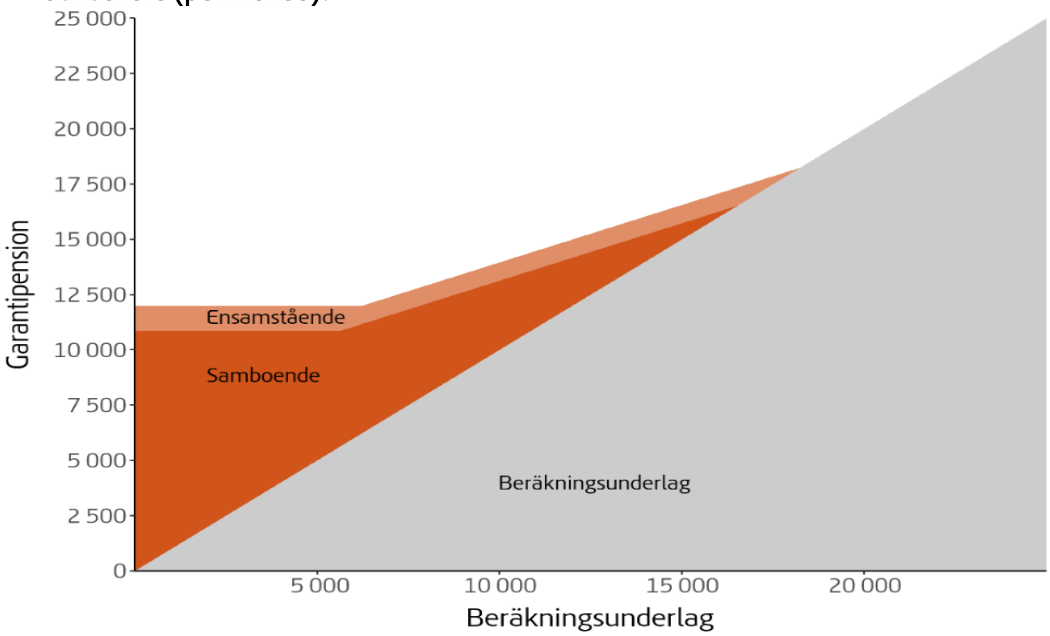
Garantipensionen beror även om personen är ensamstående eller samboende. Ensamstående har en högre garantipension än samboende[4] personer, vilket

[3] Sedan dagens pensionssystem infördes har en avgiftsväxling skett från inkomst- till premiepensionen. Avgiften till både inkomst- och premiepensionen har varit konstant 18,5 procent av pensionsgrundande underlaget, men förändringen har skett i tre historiska steg. För åren före 1994 beräknades hela avgiften till inkomstpensionssystemet, för åren 1994-1998 utgjorde avgiften till inkomstpensionen 16,5 procent och 2 procent till premiepensionen. För åren därefter utgjorde och utgör avgiften till inkomstpensionen och premiepensionen till dagens nivå om 16 procent respektive 2,5 procent av pensionsunderlaget. När systemet blir helt moget – det vill säga när pensionärerna har tjänat in hela sitt arbetsliv efter 1998 – kommer beräkningsunderlaget för garantipensionen att behöva räknas upp med 18,5/16 delar av den faktiska inkomstpensionen för att spegla det ursprungliga löftet om systemets totala omfattning.
För att motverka att uppskjuten pension straffas, låser systemet det delningstal som används för att beräkna garantipensionen. Beräkningen baseras strikt på det delningstal som gällde vid den tidigaste åldern när garantipensionen kunde tas ut. Om en individ väljer att arbeta längre och gå i pension senare, sker ingen justering eller uppräkning av detta specifika delningstal. Lagstiftarens uttalade syfte med denna konstruktion var just att förhindra att det skapas ytterligare en marginaleffekt för dem som väljer att förlänga sitt arbetsliv efter den lägsta åldersgränsen.

[4] Med sammanboende menas den som är sambo med någon som personen tidigare varit gift med eller har eller har haft barn tillsammans med.

illustreras i figur 2 nedan som visar garantipensionen 2026 för ensamstående och samboende.

Figur 2 Garantipensionen 2026, för ensamstående och samboende personer födda 1938 och senare (per månad).

Källa: Egen beräkning.

Maximal garantipension för ensamstående pensionärer uppgår till cirka 11 990 kronor per månad 2026. Nivån på garantipensionen räknas årligen om utifrån prisbasbeloppet. Av figuren framgår att det är två gränser som påverkar marginaleffekten. Inledningsvis räknas garantipensionen av krona för krona av beräkningsunderlaget (100 procents marginaleffekt) fram till att beräknings-underlaget för ensamstående uppnår omkring 6 220 kronor per månad. Därefter minskas garantipensionen med 48 procent av beräkningsunderlaget. När underlaget för den ensamstående når 18 240 kronor per månad upphör garantipensionen. Motsvarande uppgifter för samboende är en maximal garantipension om drygt 10 850 kronor per månad. Den lägre avtrappningen om 48 procent sker vid ett underlag om drygt 5 620 kronor per månad och garantipensionen upphör vid cirka 16 520 kronor per månad.

Garantipensionen har under perioden 2019–2026 höjts vid två tillfällen, 2020 och 2022. Ökningen motsvarar totalt cirka 1 480 kronor per månad för både ensam-stående och samboende (uttryckt med dagens prisbasbelopp om 59 200 kronor). Nivån på beräkningsunderlaget för när garantipensionen upphör har höjts med cirka 3 080 kronor per månad för både ensamstående och samboende. Detta påverkar och ökar marginaleffekterna, eftersom garantipensionen betalas ut upp till ett högre beräkningsunderlag.

Garantipensionen påverkas även av bosättningstid i Sverige och utbetalas enbart till bosatta i Sverige. Det krävs minst tre års bosättning i Sverige för att få garantipension. För att få hel garantipension krävs 40 bosatta år i Sverige eller annat land inom EU/EES. Vid kortare bosättningstid räknas garantipensionen ned proportionellt utifrån kvoten av antal bosatta år och 40. Eftersom bosättningstiden påverkar nivån på pensionen kan den också påverka marginaleffekten.

När en person arbetar efter riktåldern påverkas garantipensionen på två sätt genom inkomstpensionens förändring: [5]

- Det nya intjänandet höjer inkomstpensionen, vilket minskar garantipensionen. [6]
- Delningstalet låses vid riktåldern (den tidigaste uttagsåldern). Det innebär att garantipensionen inte minskar ytterligare bara för att inkomstpensionen fördelas på färre återstående levnadsår. [7]

Sammanfattningsvis innebär detta att arbete i högre åldrar direkt förändrar marginaleffekterna, då det nya intjänandet minskar en del av grundskyddet.

2.1.2 Inkomstpensionstillägget

Inkomstpensionstillägget för pensionärer är en förmån som infördes september 2021. Förmånen utgår från samma beräkningsunderlag som garantipensionen (se tidigare avsnitt 2.1.1). Ett beräkningsunderlag på omkring 10 170–19 200 kronor per månad ger ett inkomstpensionstillägg med som mest 600 kronor per månad. Inkomstpensionstillägget är uttryckt i nominella termer med olika gränsvärden för stegvisa upp- och nedtrappningar. Dessa gränsvärdena för upp- och nedtrappning omräknas årligen med följsamhetsindex. Figur 3 nedan illustrerar inkomstpensionstillägget med dess upp- och nedtrappning. Trappstegen i upptrappningsfasen medför att marginaleffekterna reduceras och till och med blir negativa. I nedtrappningsfasen ger trappstegen marginaleffekter på mer än 200 procent.[8]

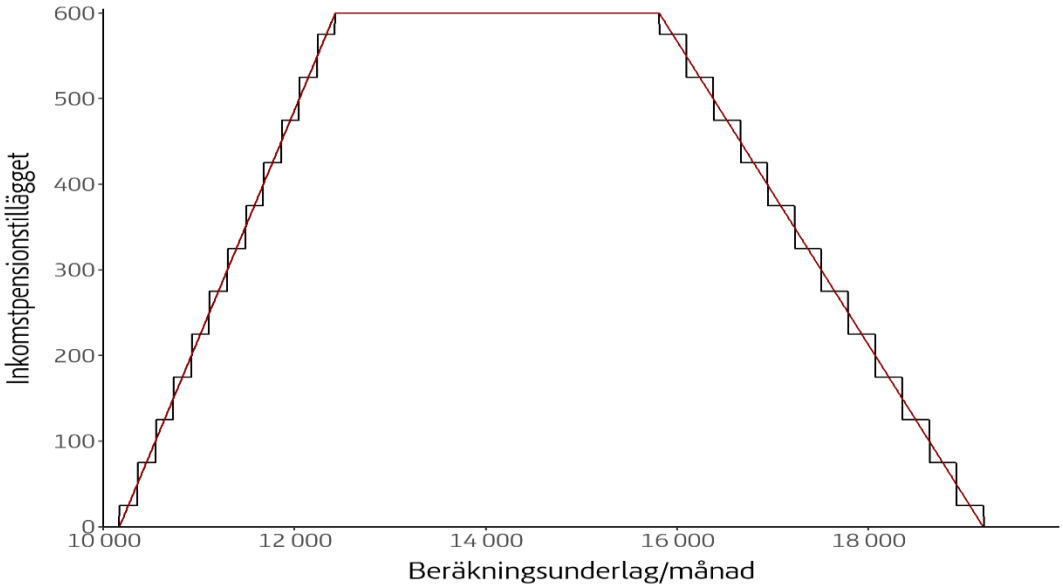
Lagstiftarens underliggande intention med inkomstpensionstillägget att ge mer till dem, det vill säga som har arbetat ett helt liv till låg lön.[9] Det innebär att förmånen först fasas in för att därefter fasas ut. Få, om ens några pensionär vet exakt vilket

[5] Begreppet riktålder infördes först 2026, och är 67 år.
[6] Notera att en extra arbetsinkomst, av beskattningsskäl, kommer att påverka beräkningsunderlaget och nivån på marginaleffekten först två år senare.
[7] Delningstal – den förväntade återstående livslängden med beaktande av en förskottsränta om 1,6 procent som åren därefter räknas av, följsamhetsindexeringen [=inkomstindex/1,016]
[8] Negativ vilket innebär att den disponibla inkomsten ökar med mer än ökningen av den inkomstgrundade pensionen. Ökningen av marginaleffekten med mer än 100 procent kallas allmänt för en Pomperipossa-effekt, uppkallad efter Astrid Lindgren och hennes satirisk saga som publicerades i Expressen den 10 mars 1976.
[9] Inkomstpensionstillägget tar hänsyn till antalet år med intjänad pensionsgrundande inkomst. Om man har färre år än vad som krävs sker en proportionerlig nedskalning av tillägget för de saknade åren. För personer födda 1945 och senare krävs 40 år, för dem födda mellan 1938 och 1944 är antalet år 35, och för födda 1937 och tidigare är antalet år 30.

beräkningsunderlag de har. De flesta vet dock ungefär hur stor den allmänna inkomstgrundade pensionen är och därmed om tillägget kan komma att öka eller minska av en ökad pension.

Genom att beskriva inkomstpensionstilläggets upp- och nedtrappning linjärt framkommer en mer rättvisande bild av genomsnittet än det matematiska brus som trappstegen medför. Trappstegen riskerar att överdriva systemets problem genom att för stor vikt läggs vid singulariteter. Det linjära antagandet fångar dessutom hur systemet kan komma att påverka makroekonomin och pensionärernas disponibla inkomster på ett mer representativt sätt.[10] Därför har vi i analysen i kapitel 3 (om olika reglers påverkan på marginaleffekterna) utgått från en mer linjär förändring av inkomstpensionstillägget med en rak upp- och nedräkning av förmånen, se den röda, linjära linjen i figur 3 nedan).[11]

Figur 3 Inkomstpensionstillägget med upp- och nedtrappning samt linjära marginell antagande om ökningen/minskningen av förmånen.

Anm.: Beräkningsunderlaget utgår från att pensionsrätterna från inkomstpensionen som om de utgjorde hela den inkomstgrundade pensionen om 18,5 procent samt med tillägg för tilläggspensionen. Upptrappningen sker i genomsnitt med 30 öre i ökat tillägg för varje krona som beräkningsunderlaget ökar och trappas sedan ned med 20 öre per ökande krona.
Källa: Egna beräkningar Pensionsmyndighetens Typfallsmodell.

[10] Beroende på om marginaleffekten beräknas på den senaste pensionskronan eller av en ökad pension med 1 krona kommer marginaleffekten att bli totalt olika vid trappsteget (”knäckpunkten”).

[11] Beräkningsunderlaget är så pass svår att förklara att Pensionsmyndigheten förenklar beskrivningen till inkomstgrundade pensionen och nämner att även om den är något över eller under gränsvärdena kan du få eller inte få tillägget, ”Det här är inkomstpensionstillägg | Pensionsmyndigheten”.

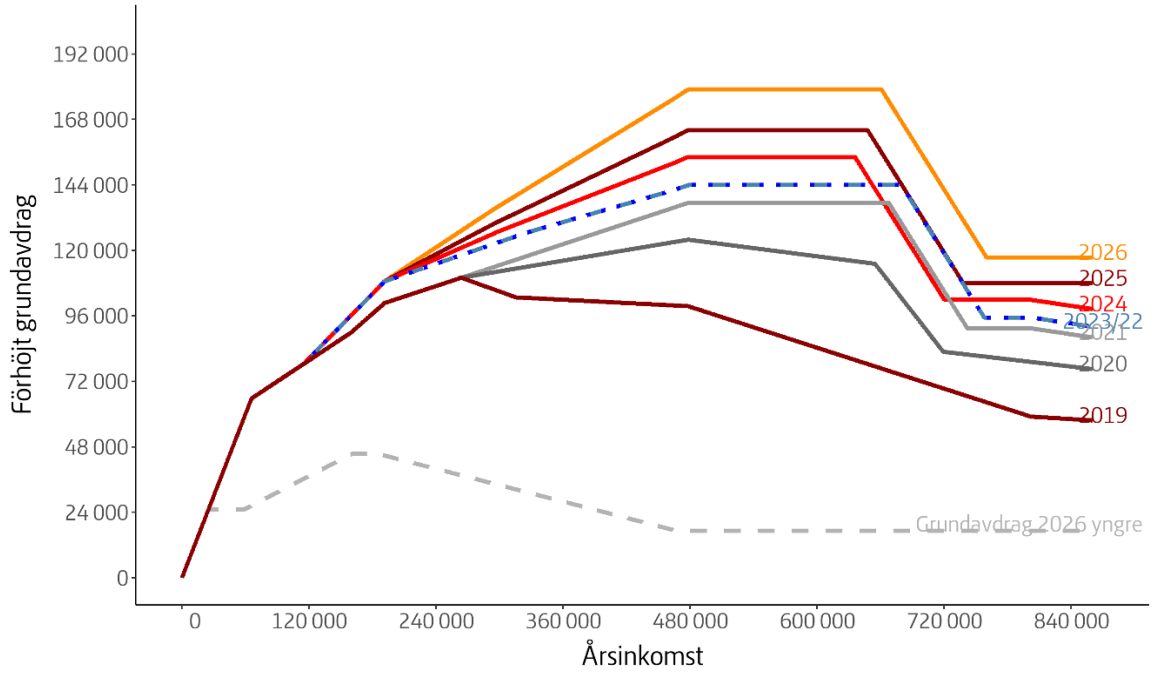
2.2 Beskattning av pensionerna

De inkomstgrundade pensionerna (inkomst-, tilläggs-, premiepension och tjänstepension) liksom garantipensionen och inkomstpensionstillägget beskattas som förvärvsinkomst. Det sker efter att ett grundavdrag har dragits av från den sammanlagda förvärvsinkomsten (det vill säga de samlade pensionsinkomsterna). Inkomstskatten består för det stora flertalet pensionärer idag av enbart kommunalskatt (cirka 96 procent av pensionärerna), men för dem med relativt höga pensioner (cirka 4 procent) utgår även statlig inkomstskatt.

2.2.1 Det förhöjda grundavdraget

Äldre personer, de som vid ingången av 2026 hade fyllt 66 år, omfattas av ett förhöjt grundavdrag som minskar inkomstskatten. Det förhöjda grundavdraget storlek styrs av prisbasbeloppet. Av figur 4 framgår att det förhöjda grundavdraget har utökats årligen sedan det infördes 2007. För årsinkomster över 120 000 kronor har avdraget ökat markant.

Figur 4 Det förhöjda grundavdraget för äldre 2019–2026 och grundavdraget för yngre 2026, med 2026 års prisbasbelopp

Anm.: Prisbasbeloppet 2026 uppgår till 59 200 kronor. Grundavdraget avrundas upp till närmaste 100 tal kronor, i figuren ovan är avrundningarna inte medtagna.
Grundavdraget för 2023 var detsamma som för 2022.
Källa: Egna beräkningar

Av figuren ovan framgår att avtrappningen av grundavdraget är relativt brant vid inkomster om cirka 660 000–750 000 kronor om året (cirka 55 000–62 000 kronor per månad), cirka 62 procent. En avtrappning med 62 procent innebär att en ökning av inkomsten med en krona minskar grundavdraget med 62 öre och därmed ökar

den beskattningsbara inkomsten med 1,62 kronor. Med en kommunalskatt om 32,4 procent innebär detta en marginalskatt om nästan 52,5 procent [=1,62 × 0,324].

2.2.2 Inkomstskatten

Den *kommunala skattesatsen* varierar mellan de 290 kommunerna i landet. Den genomsnittliga skattesatsen har ökat med 0,19 procentenheter under perioden, från 32,19 procent 2019 till 32,38 procent 2026. I denna procentsats, och analyserna i övrigt, ingår inte avgiften till svenska kyrkan eller annat trossamfund, eftersom medlemskapet är frivilligt och avgiften är att betrakta som privat konsumtion.

Den *statliga inkomstskatten* uppgår till 20 procent och tas ut på den del av den beskattningsbara inkomsten som överstiger en så kallad skiktgräns. Skiktgränsen för perioden 2019–2026 ges i tabell 2 nedan.

Tabell 1 Skiktgränsen, brytpunkten för statlig inkomstskatt och i 2026 års priser och löner, åren 2019–2026

Inkomstår	Skiktgränsen	Skiktgränsen i 2026 års priser och löner	Brytpunkten*	Brytpunkten i 2026 års priser och löner
2019	490 700	636 047	547 448	709 604
2020	509 300	636 221	574 006	717 052
2021	523 200	639 778	595 094	727 692
2022	540 700	635 063	615 710	723 164
2023	598 500	672 012	671 114	753 545
2024	598 500	654 987	675 907	739 700
2025	625 800	648 106	710 668	735 999
2026	643 000	643 000	735 261	735 261

Kommentar: Före 2020 fanns en ytterligare skiktgräns (den så kallade ”värnskatten”) och för 2019 uppgick den andra skiktgränsen till 689 300 kronor (drygt 893 470 kronor utryckt i 2026 års priser och löner). Värnskatten uppgick till fem procent, 20 procent mellan skiktgränserna och 25 procent över den andra skiktgränsen. För 2019 var det cirka 36 000 äldre personer som betalade värnskatt.
* Brytpunkten motsvaras av den taxerade förvärvsinkomst där den beskattningsbara inkomsten når gränsen för att betala statlig inkomstskatt.
Källa: Skatteverket

2.2.3 Public serviceavgiften

Avgiften för public service infördes 2019 och är en obligatorisk avgift och uppgår till 1 procent av den beskattningsbara inkomsten upp till ett inkomsttak, vilket för 2026 uppgår till 118 428 kronor.

Tabell 2 Public serviceavgiften, 2019–2026

Inkomstår	Tak	Avgift
2019	2,092 IBB	1 347
2020	2,092 IBB	1 397
2021	1,95 IBB	1 329
2022	1,87 IBB	1 327
2023	1,75 IBB	1 300
2024	1,60 IBB	1 219
2025	1,55 IBB	1 249
2026	1,42 IBB	1 184

Kommentar: Taket 2019 utgjorde 2,092 inkomstbasbelopp och har kontinuerligt sänkts till 1,42 inkomstbasbelopp 2026. Avgiften är 1 procent av avgiftstaket avrundat nedåt till närmaste krontal.
Källa: Skatteverket, Public service-avgift | Rättslig vägledning | Skatteverket

Public service-avgiften har i sammanhanget en begränsad inverkan på marginalskatten och marginaleffekterna. Avgiftstaket har sänkts under den studerade perioden, vilket innebär att avgiftens effekt på marginaleffekterna har blivit lägre över tid.

2.3 Hushållsanknutna förmåner

Vissa förmåner för äldre är hushållsanknutna, bland annat bostadstillägget och äldreförsörjningsstödet. Stöden är behovsprövade och nivån beror bland annat på boendekostnaden, men även hushållssammansättningen och medlemmarnas inkomster och förmögenheter.

2.3.1 Bostadstillägget

Bostadstillägget till pensionärer utgör ett bostadsstöd för dem med låg pension. Förmånen är skattefri och rätten till förmånen prövas först efter ansökan hos Pensionsmyndigheten. Storleken på bostadstillägget beror främst på den bidragsgrundande inkomsten, boendekostnaden och om sökande är samboende eller inte. Från och med 2026 krävs det av sökanden har fyllt 67 år (riktåldern) för att kunna beviljas förmånen.

Vid beräkningen av bostadstillägget beaktas boendekostnad upp till högst 7 500 kronor per månad. Bostadsstödet inkluderar även ett konsumtionstillägg om 840 kronor per månad per hushåll. Det maximala bostadstillägget inklusive konsumtionstillägget uppgår till 7 290 kronor per månad. En lägre boendekostnad reducerar det ”maximala” bostadstillägget. För makar fördelas det beräknade beloppet mellan makarna.

Eftersom det maximala bostadstillägget är nominellt angivet kommer inflationen över tid att urholka förmånens värde. Allt annat lika innebär det att marginaleffekterna på grund av tillägget minskar över tid, men också att syftet med bostadsstödet försvagas. Eftersom bostadstillägget är inkomstprövat innebär en högre pensionsinkomst ett lägre bostadstillägg, vilket ger en marginaleffekt.[12]

Under perioden 2019–2026 har regelverket för bostadstillägget förändrats vid några tillfällen. Från och med den 1 januari 2020 höjdes taket för den bostadskostnad som beaktas i beräkningen av bostadstillägget. Taket ökade från 5 600 kronor till 7 000 kronor per månad för ogifta och från 2 800 kronor till 3 500 kronor per månad för makar och samboende. Samtidigt justerades hur stor andel av bostadskostnaden som skulle räknas till det maximala bostadstillägget. Därutöver förändrades inkomstprövningen så att inkomstgrundade pensioner och löneinkomster reducerar beloppet i mindre utsträckning än övriga pensioner och inkomster.

Taket inom bostadstillägget höjdes ytterligare från och med 1 januari 2022 till 7 500 kronor per månad. Samtidigt höjdes konsumtionstillägget inom bostadstillägget från 340 till 540 kronor per månad för ensamstående och från 170 till 270 kronor per månad för samboende. Den 1 augusti 2022 höjdes även fribeloppet i bostadstillägget till samma nivå som garantipensionen.

Rapporter från pensionärsorganisationer som SPF Seniorerna och PRO påpekar att ett höjt bostadstillägg inte alltid kommer de enskilda på äldreboende tillgodo.[13] När bostadstillägget stärks i syfte att förbättra sämre ställda pensionärers ekonomi, motverkas intentionen av en extrem marginaleffekt på äldreboenden. Eftersom hyrorna tenderar att anpassas efter det nya maxtaket, fungerar reformen i praktiken inte som ett stöd till individen, utan som en direkt överföring av statliga medel till fastighetsägarna, medan den äldres disponibla inkomst förblir oförändrad.

2.3.2 Äldreförsörjningsstödet och det särskilda bostadstillägget

Särskilt bostadstillägg är en förmån som kan betalas ut till den som har ansökt om bostadstillägg, i de fall där hushållets samlade disponibla inkomst understiger nivån för en skälig levnadsnivå efter att skälig bostadskostnad har betalats. Förmånen fungerar som en komplettering till bostadsstödet. För äldre personer som helt saknar eller har låg garantipension, och som efter betalda bostadskostnader inte når

[12] Förutsatt att pensionsinkomsten överstiger fribeloppet, 2,43 prisbasbelopp (nästan 11 990 kronor per månad 2026) för den som är ogift och 2,2 prisbasbelopp (drygt 10 850 kronor per månad 2026)) för den som är gift

[13] PRO Pensionären (2024). *Höga kostnader på särskilda boenden för äldre*.
SPF Seniorerna (2026). *Bostadstillägget för pensionärer – En analys av systemets brister och effekter på särskilda boenden*.

upp till en skälig levnadsnivå, utgår i stället äldreförsörjningsstöd som det yttersta skattefinansierade skyddsnätet.[14]

Den 1 januari 2020 infördes ett fribelopp inom äldreförsörjningsstödet på 24 000 kronor per år avseende arbetsinkomster. Vid samma tidpunkt höjdes också den skäliga bostadskostnaden inom äldreförsörjningsstödet och särskilda bostadstillägget från 5 600 till 7 000 kronor per månad för ensamstående och från 2 800 till 3 500 kronor per månad för samboende. Gränsen för vad som anses vara skälig bostadskostnad höjdes ytterligare från och med januari 2022, till 7 500 kronor per månad för ensamstående respektive 3 750 för samboende.

Bostadstillägget och äldreförsörjningsstödet beviljas först efter ansökan. Det finns äldre som inte uppbär dessa stöd trots att de skulle ha rätt till dem om de ansökte. Hur många äldre det rör sig om är okänt – ett så kallat mörkertal. Om mörkertalet minskar på grund av att fler ansöker leder det till att fler personer omfattas av systemets höga marginaleffekter. Det höjda bostadsstödet torde ha ökat ansökningsbenägenheten, vilket i sin tur i så fall har bidragit till ökade marginaleffekter.

En nackdel med bostadstilläggets marginaleffekter är att äldre som flyttar till en billigare bostad får ett lägre bostadsstöd. Det innebär att den faktiska vinsten i disponibel inkomst blir mycket liten, vilket minskar den upplevda nyttan och drivkraften att byta bostad. Bostadstillägget bör därmed i viss mån verka hämmande för bostadsmarknaden, eftersom det minskar äldres incitament att flytta.

2.4 Andra faktorer med påverkan på marginaleffekterna

Avgiften för hemtjänst varierar mellan olika kommuner och beror även på hur mycket omsorg som ges. Avgiften är inkomstprövad dock med en högsta nivå för hur mycket en pensionär behöver betala. Avgiften uppgår till högst 2 660 kronor per månad 2026 (den lagstadgade maxtaxan). I regelanalysen i kapitel 3 inkluderas inte avgiften för hemtjänst.[15]

Inflation och den reala inkomstutvecklingen påverkar antalet personer som berörs av marginaleffekter. Åren 2022–2023 har kännetecknats av en för Sverige relativt hög inflation med realt försämrade löner och inkomst- och tilläggspensioner. Eftersom garantipensionen är prisindexerad har äldre med garantipension fått en realt sett bättre ekonomisk utveckling än övriga pensionärer. Denna reala

[14] För att få hel garantipension kräver 40 bosatta år i Sverige från det att du fyllde 16 år till och med året innan du får din pension. Med färre år räknas garantipension ner med 1/40-del för varje år som saknas och det krävs minst tre bosatta år i Sverige för att få del av garantipensionen.
[15] Hemtjänsten är att betrakta som en subventionerad konsumtion som är svår att värdera.

försämring hos de övriga pensionärerna har även lett till att fler äldre har fått del av garantipensionen, vilket i sin tur har bidragit att fler omfattas av höga marginaleffekter.

Indirekta skatter: Ett utökat mått på marginaleffekten är att även ta hänsyn till mervärdesskatt (moms) och punktskatter. Denna utökade marginaleffekt fångar det privatekonomiska konsumtionsutrymmet utifrån indirekta skatter. Den 1 april 2026 sänktes matmomsen från 12 till 6 procent. Hur stor marginaleffekten blir beror på sammansättningen av pensionärernas totala varukorg. I analyserna bortses från indirekta skatter men för 2026 bedöms marginaleffekten vara överskattad med omkring en procentenhet om hänsyn tas till den sänkta matmomsen.

Jobbskatteavdraget: Äldre med arbetsinkomster får ett förstärkt så kallat jobbskatteavdrag, vilket ger en lägre marginalskatt och marginaleffekt av arbete. Denna rapport avser dock inte det privatekonomiska utbytet av att arbeta, varför jobbskatteavdraget lämnas utanför analysen.

3. Regelanalys: Regeländringarnas effekt på marginaleffekterna

Som framgår av kapitel 2 har marginaleffekterna under perioden 2019–2026 påverkats av en rad regelförändringar. De viktigaste är de årliga justeringarna av inkomstskatten (bland annat det förhöjda grundavdraget för äldre), den höjda garantipensionen i augusti 2022, införandet av inkomstpensionstillägget i september 2021 samt de höjda bostadstilläggen 2020 och 2022. I det tidigare kapitlet beskrevs även hur vissa pensionsinkomster påverkar nivån på andra pensionsförmåner, samt hur samspelet fungerar mellan beskattningsbara och skattefria inkomster.

Detta kapitel inleds med att illustrera de samlade marginaleffekterna för åren 2019, 2023 och 2026 med avseende på den inkomstgrundade pensionen (inkomst-, tilläggs-, premie- och tjänstepension). Därefter undersöker vi vilken specifik betydelse de olika ändringarna av garantipensionen, inkomstpensionstillägget, skattereglerna och bostadstillägget har haft på utvecklingen av marginaleffekterna.

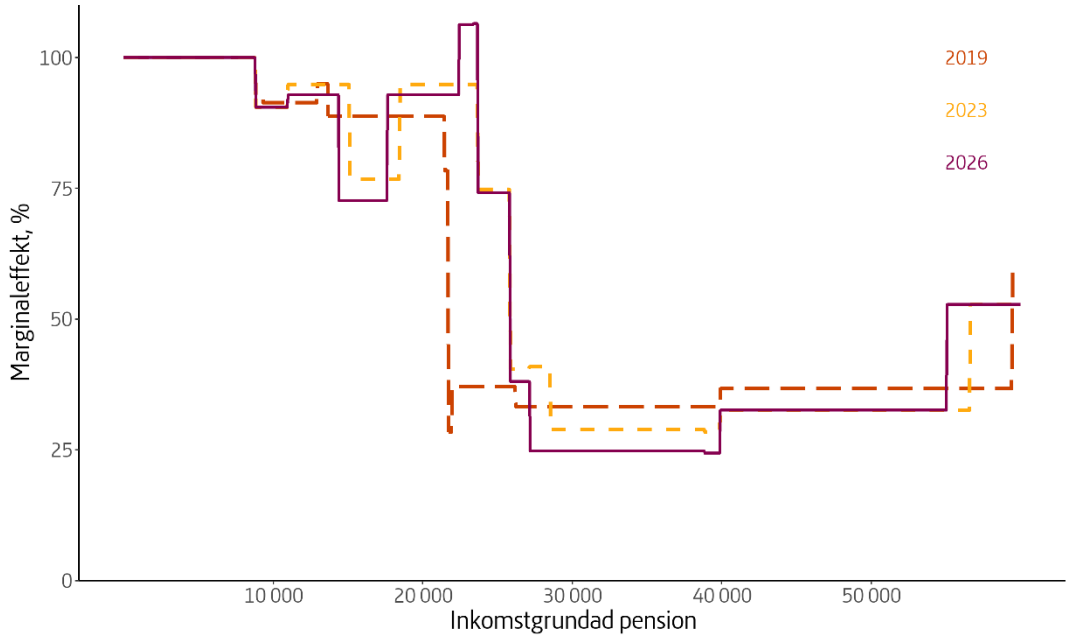
Analysen utgår från 2019 års regelverk uppräknat med 2026 års prisbasbelopp. Därefter införs 2026 års förmåner och skatter successivt. Genom detta tillvägagångssätt blir det tydligt hur enskilda regelförändringar har påverkat marginaleffekterna fram till år 2026.

3.1 Marginaleffekterna 2019, 2023 och 2026

Under den studerade perioden skedde de stora förändringarna i ålderspensionssystemet under september 2021 och augusti 2022. Vi har därför valt att i figur 5 endast visa den totala effekten för inkomståren 2019, 2023 och 2026. Övriga år under perioden 2019–2026 finns redovisade i bilaga 1 (”Beräkningsunderlag till marginaleffekterna”) där även antaganden bakom beräkningarna återges.

Av figuren framkommer att för inkomstgrundande pensioner över cirka 28 000 kronor i månaden består marginaleffekten enbart av marginalskatten. För dessa inkomster är marginaleffekterna år 2026 lägre än för 2019 och 2023.

Figur 5 Marginaleffekterna 2019, 2023 och 2026, givet 2026 års priser och löner

Anm.: Marginaleffekterna för både 2019 och 2023 utgår från 2026 års ekonomi avseende pris- och inkomstbasbelopp. I beräkningen har kommunalskatten hållits konstant på 32,6 procent (se bilaga 1)
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension
Källa: Egna beräkningar”

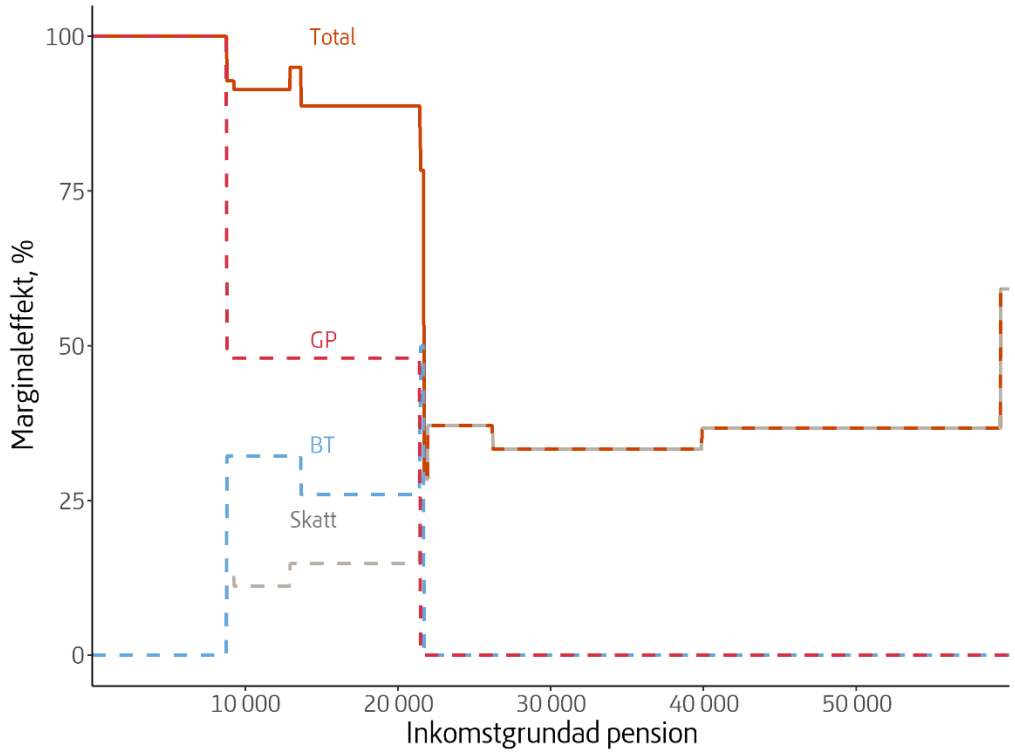
För pensionärer med lägre inkomster ökar marginaleffekterna av att grundskyddet och inkomstpensionstillägget trappas ner i takt med att den egna pensionen ökar. Tillsammans med marginalskatten skapar dessa avtrappningar relativt höga marginaleffekter. År 2026 framträder ett inkomstspann mellan drygt 20 000 och 28 000 kronor i månaden där marginaleffekterna har blivit märkbart högre än de var under både 2019 och 2023.

3.2 Regelförändringarnas inverkan på marginaleffekterna 2026

I detta avsnitt utgår vi från marginaleffekterna i 2019 års regler, uttryckta i 2026 års pris- och lönenivåer. Därefter inför vi 2026 års regler successivt i syfte att åskådliggöra hur förändringen av de olika förmånerna och inkomstskatten bidrar till utvecklingen av de totala marginaleffekterna.

Figur 6 nedan utgör utgångsläget och illustrerar marginaleffekterna med 2019 års regler nedbrutet på garantipensionens (GP), inkomstskattens (Skatt), och bostadstilläggets (BT) bidrag till de totala marginaleffekterna.

Figur 6 Marginaleffekten 2019 nedbrutet på garantipension, inkomstskatt och bostadstillägg

Anm.: Uttryckt i 2026 års priser och löner
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension
GP garantipension, BT bostadstillägg och skatt inkomstskatten
Källa: Egna beräkningar, se bilaga 1”Beräkningsunderlag till marginaleffekterna”

För inkomstgrundade pensioner upp till cirka 9 000 kronor i månaden ligger den totala marginaleffekten på hela 100 procent. Det innebär att en individ i detta intervall inte får behålla någonting alls av en inkomstökning, eftersom garantipensionen (GP) trappas ned i exakt samma takt som den inkomstgrundade pensionen ökar.

Därefter, vid omkring 9 000 kronor per månad i inkomstgrundad pension minskar reduceringen av garantipensionen samtidigt som avtrappningen av bostadstillägget påbörjas. Sammantaget minskar den totala marginaleffekten något men ligger kvar på en mycket hög nivå, runt 88 procent. Vid drygt 21 700 kronor per månad i inkomstgrundad pension upphör både garantipensionen och bostadstillägget. Detta medför att marginaleffekten faller abrupt med cirka 50 procentenheter (från cirka 88 till 37 procent) och därefter enbart styrs av inkomstskatten.

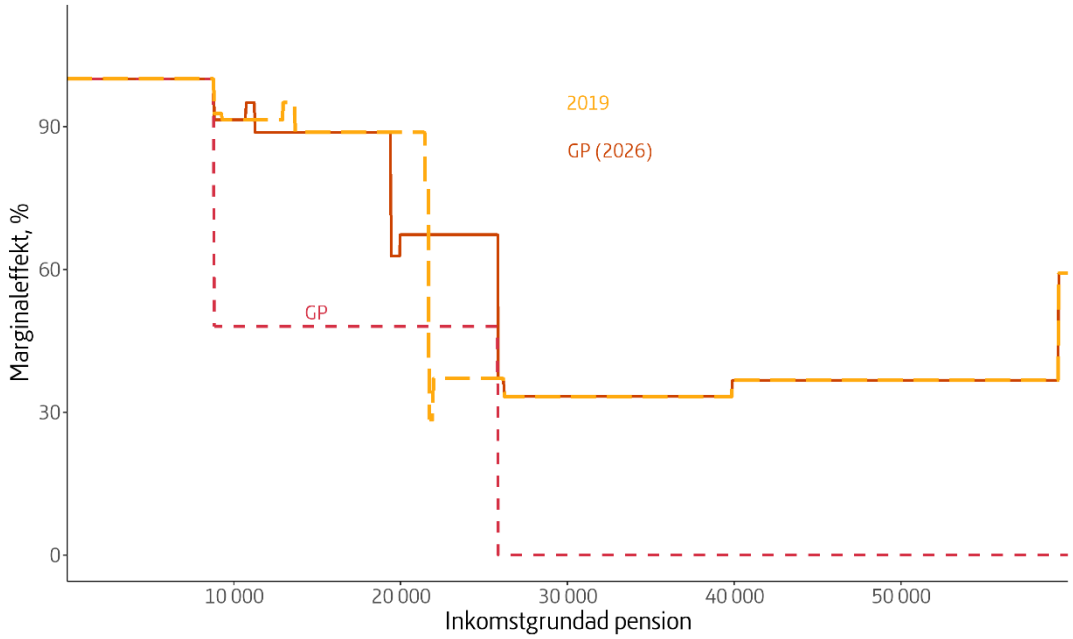
Regelanalysen i detta kapitel utgår som redan nämnts från 2019 års regler. Därefter införs 2026 års regler successivt. Först introduceras de förmåner som påverkar bruttoinkomsten, följt av de övriga hushållsanknutna bidragen. Processen sker i följande ordning:

1. Garantipensionen (GP) för 2026 införs.

2. Inkomstpensionstillägg (IPT) för 2026 läggs till.
3. Inkomstskattereglerna för 2026 appliceras.
4. Bostadstillägg (BT) för 2026 inkluderas – vilket fullbordar regelverket och visar de slutliga totala marginaleffekterna för 2026.

I figur 7 nedan visas marginaleffekterna när 2026 års regler för garantipension har införts, medan 2019 års regelverk fortfarande gäller för övriga skatter och förmåner.

Figur 7 Marginaleffekterna med 2019 års regelverk 2026 med införande 2026 års garantipension

Anm.: Avseende 2026 års pris- och lönenivåer
GP garantipension.
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension
Källa: Egna beräkningar, se bilaga 1”Beräkninsgunderlag till marginaleffekterna”

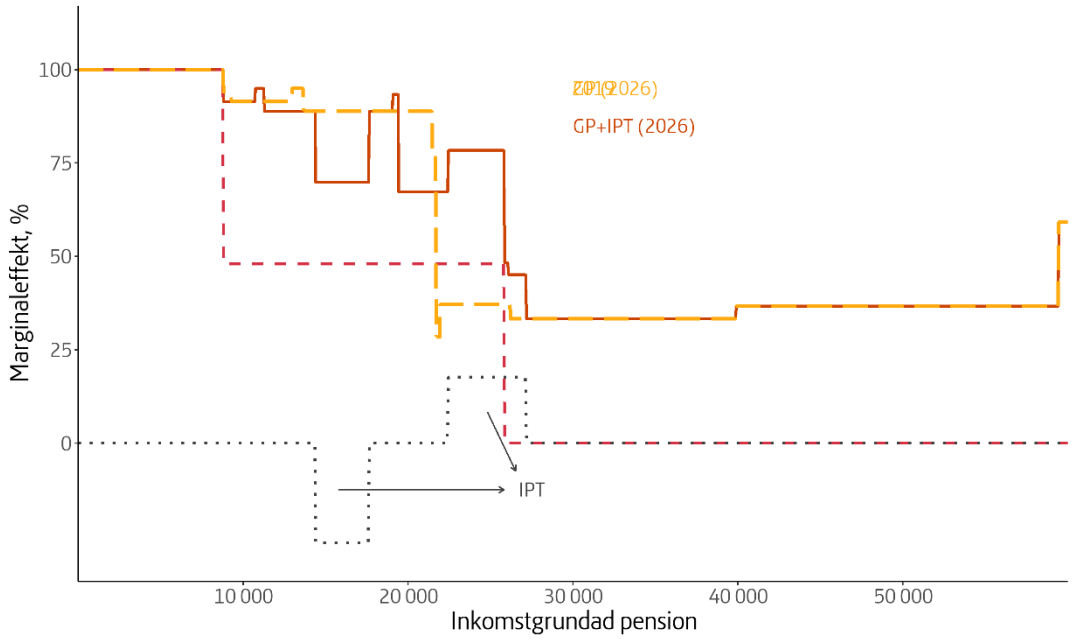
Av figur 7 framgår att den höjda garantipensionen framför allt påverkar marginaleffekterna i inkomstintervallet mellan cirka 21 700 och 25 800 kronor i månaden. I detta spann ökar den totala marginaleffekten med omkring 28 procentenheter, från 37,1 till 65,3 procent.

Denna markanta höjning beror på att den förstärkta garantipensionen trappas av över ett längre och högre inkomstintervall än tidigare. Det bör i sammanhanget noteras att den höjda garantipensionen via bruttoinkomsten även ger indirekta effekter på både inkomstskatten och bostadstillägget.

Figur 8 nedan inkluderar både 2026 års garantipension (GP) och inkomstpensionstillägg (IPT) till i övrigt 2019 års regler.

Som framgår av avsnitt 2.1.2 är inkomstpensionstilläggets belopp angivet i nominellt värde och gränsvärdena för inkomstpensionstillägget räknas om genom följsamhetsindexering (förändringen av inkomstindex reducerat med 1,6 procentenheter). Detta innebär att varken tilläggets värde eller dess gränsvärden hänger med den allmänna löneutvecklingen. För marginaleffekterna betyder det att gränsvärdena i praktiken förskjuts nedåt i förhållande till lönerna när pensionerna räknas om över tid. År för år drabbar de höga marginaleffekterna därmed nya pensionärer vid allt lägre gränsvärden relativt inkomstindex. Denna förskjutning medför att tillägget över tid kommer att beröra äldre med allt lägre pensioner.

Figur 8 Marginaleffekterna med 2019 års regelsystem 2026 och partiellt införande 2026 års garantipension och inkomstpensionstillägg

Anm.: Avseende 2026 års pris- och lönenivåer.
GP garantipension, IPT Inkomstpensionstillägget som illustreras med punkter och markerade med två pilar där de först reducerar marginaleffekten och därefter ökar på den samma. Övriga markeringar framgår av tidigare figur 6.
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension Källa: Egna beräkningar, se bilaga 1”Beräkningsunderlag till marginaleffekterna”

Inkomstpensionstillägget fasas in i inkomstintervallet 14 400-17 640 kronor per månad till maximalt 600 kronor per månad. Därefter fasas tillägget ut i inkomst-intervallet 22 400-27 180 kronor per månad.

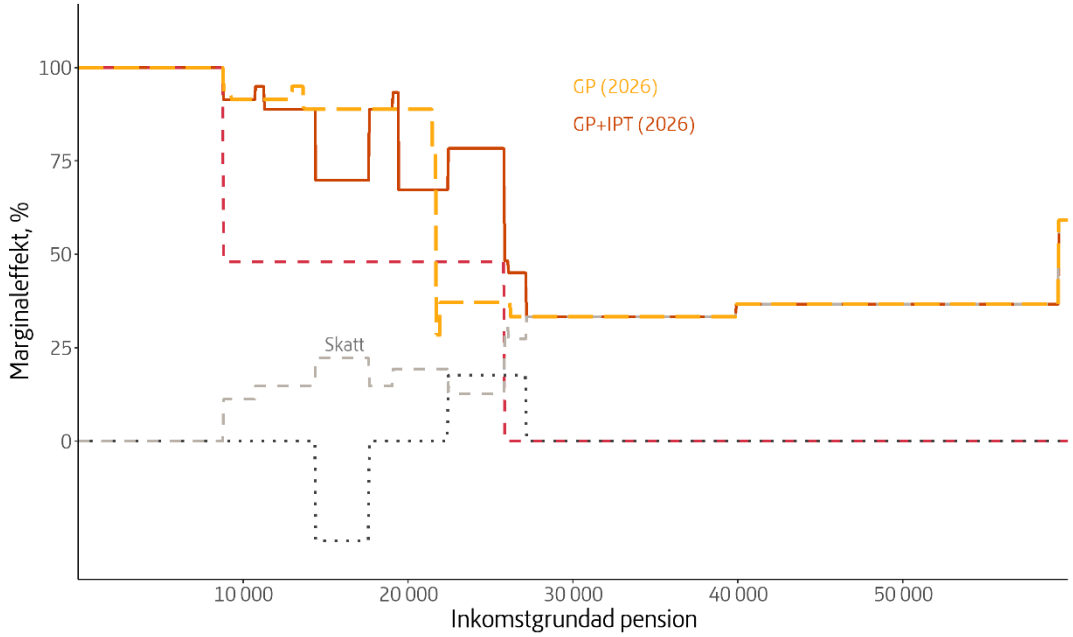
I tilläggets infasning minskar marginaleffekten, medan den ökar under utfasnings-delen. Eftersom inkomstpensionstillägget är skattepliktigt uppstår dock ett samspel med inkomstskatten som påverkar den slutgiltiga marginaleffekten:

- Under infasningen (upptrappningen av tillägget): Den skattepliktiga inkomsten ökar, vilket höjer marginalskatten. Detta motverkar i viss mån den sänkning av marginaleffekten som själva infasningen ger.

- Under utfasningen (nedtrappningen av tillägget): Det omvända förhållandet gäller. Här minskar marginalskatten, vilket dämpar den höjning av marginaleffekten som utfasningen orsakar.

I figur 9 nedan adderas även 2026 års inkomstskatt till garantipensionen och inkomstpensionstillägget för 2026, medan 2019 års regelverk fortfarande gäller för bostadstillägget.

Figur 9 Marginaleffekterna med 2019 års regelsystem 2026 och partiellt införande 2026 års skatteregler, garantipension och inkomstpensionstillägg

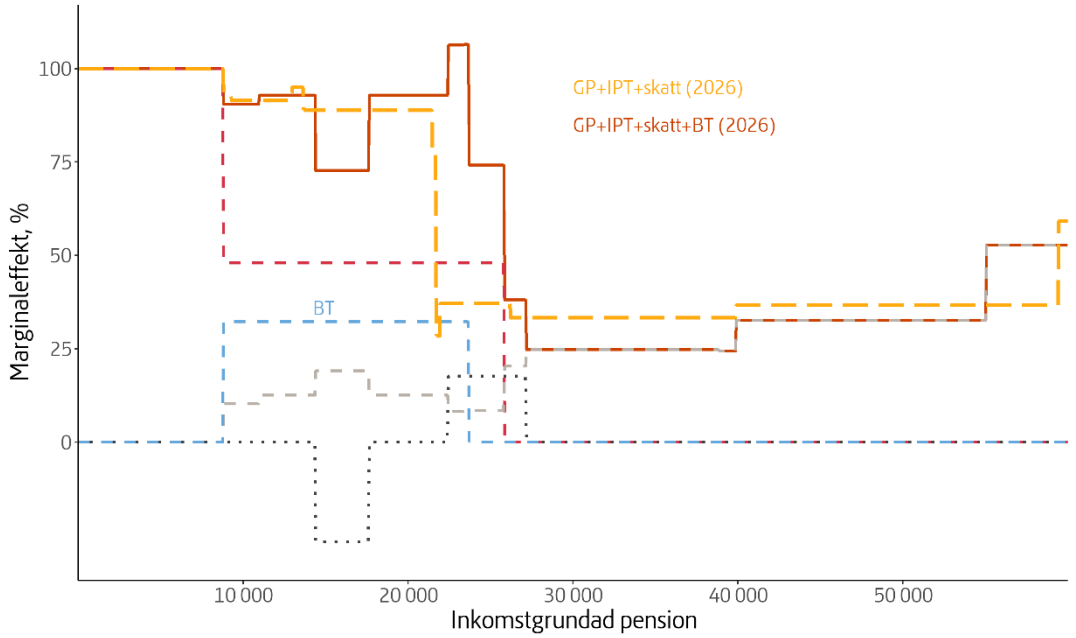
Anm.: Avseende 2026 års priser och löner.
GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg och skatt avser inkomstskatt
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.
Källa: Egna beräkningar, se bilaga 1 ”Beräkningsunderlag till marginaleffekterna”

Skattereglerna för 2026 (höjningen av det förhöjda grundavdraget) har för flertalet inkomstnivåer inneburit lägre marginaleffekter. Ett undantag utgör dock de pensionärer som har en inkomstgrundad pension i intervallet 55 080–59 460 kronor per månad.

För personer med de lägsta inkomstgrundade pensionerna (upp till nästan 9 000 kronor per månad) är det förhöjda grundavdraget oförändrat (se avsnitt 2.2.1). Därmed har marginalskatten för denna grupp varken höjts eller sänkts. Eftersom de isolerade marginaleffekterna från garantipensionen och inkomstpensionstillägget inte påverkas, förblir den totala marginaleffekten oförändrad jämfört med figur 8.

I figur 10 nedan redovisas effekten av att slutligen inkludera 2026 års regelverk för bostadstillägg. Detta steg fullbordar de totala marginaleffekterna för 2026.

Figur 10 Marginaleffekterna 2026, dvs efter att partiellt infört 2026 års skatteregler, garantipension, inkomstpensionstillägg och bostadstillägg

Anm.: Avseende 2026 års pris- och lönenivåer.
GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg, inkomstskatt och BT bostadstillägg
Samtliga förmåner innebär 2026 år regler
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.
Källa: Egna beräkningar, se bilaga 1”Beräkningsunderlag till marginaleffekterna”

Det höjda bostadstillägget har medfört ökade marginaleffekter främst i intervallet 19 400–23 700 kronor per månad i inkomstgrundad pension. Det är anmärkningsvärt att marginaleffekten i inkomstintervallet 22 400–23 700 kronor per månad uppgår till drygt 100 procent. Denna så kallade pomperipossaeffekt innebär att en marginellt ökad inkomstgrundad pension leder till en minskad disponibel inkomst. Bostadstillägget i denna regelanalys utgår från en boendekostnad om 6 300 kronor per månad. En högre boendekostnad skulle leda till ett bredare inkomstintervall med marginaleffekter på över 100 procent.

3.3 Sammanfattande analys: förstärkningen av grundskyddet har ökat marginaleffekterna

Den successiva regelanalysen visar att de politiska reformerna under perioden 2019–2026 har dragit marginaleffekterna i två helt olika riktningar. Höjningarna av garantipensionen och bostadstillägget har gjort att grundskyddet omfattar fler och sträcker sig högre upp i nivåerna för inkomstgrundad pension. Därmed möter fler en ökad marginaleffekt.

Inkomstpensionstillägget minskar marginaleffekten vid upptrappningen och höjer effekten när tillägget trappas ned. Det höjda grundavdraget har däremot sänkt marginaleffekten för det stora flertalet pensionärer.

Sammantaget är marginaleffekterna 2026 högre än med 2019 års regler vid många lägre och medelhöga nivåer på inkomstgrundad pension. I vissa intervall överstiger marginaleffekten 100 procent. Detta innebär att det ekonomiska drivkrafterna för att ha tjänat ihop till en högre inkomstgrundad pension har försvagats markant för denna grupp, då en högre pension på marginalen resulterar i en lägre disponibel inkomst. Bostadstillägget i denna analys utgår från en boendekostnad på 6 300 kronor per månad. Eftersom boendekostnaden för pensionärer i allmänhet överstiger denna nivå, indikerar analysen att det inkomstspann där individer drabbas av marginaleffekter på över 100 procent i praktiken kan vara betydligt bredare.

Tabell 3 nedan sammanfattar de direkta effekterna av regeländringarna sedan 2019. Indirekta effekter av höjt grundskydd, med ändrat beteende hos de försäkrade, kommer troligen att leda till fler personer med högre marginaleffekter, eftersom utbudet av äldre arbetskraft sannolikt minskar.

Tabell 3 Regeländringarna sedan 2019 och dess påverkan 2026 i sammandrag

Regeländring	Direkt påverkan	Påverkar även	Samlat resultat
Höjd garantipension	Fler omfattas av garantipensionens avräkning	Skatt och bostadstillägg samt äldre-försörjningsstödet	Höjer marginaleffekten
Infört inkomstpensionstillägg	Tillägget trappas först upp och sedan ned	Inkomstskatten	Minskar marginaleffekten vid upptrappningen och höjer den vid nedtrappningen
Höjt förhöjt grundavdrag	Minskar den beskattningsbara inkomsten	Äldre-försörjningsstödet	Sänker marginaleffekten för det stora flertalet
Höjt bostadstillägg	Fler omfattas av bostadstilläggets avtrappning	Samverkar med garantipension och skatt	Höjer marginaleffekten i vissa inkomstintervall och kan bidra till effekter över 100 procent

4. Andel pensionärer med olika nivåer av marginaleffekter

Det föregående kapitlet med regelanalys visar att personer med olika former av grundskydd och inkomstpensionstillägg träffas av relativt höga marginaleffekter. I detta avsnitt studerar vi hur stor andel pensionärer som omfattas av olika nivåer av marginaleffekter under perioden 2019–2026. Analysen bygger på Statistiska Centralbyråns (SCB) mikrosimuleringsmodell FASIT, som beskrivs i bilaga 2.

Beräkningarna har genomförts genom att tilldela pensionärerna tio kronor mer per månad i allmän inkomstgrundad pension. Utfallet för respektive år beror på gällande regelverk men även av sammansättningen av pensionärerna och dess ekonomi.

Under perioden 2019–2026 har åldrarna för rätt till uttag av allmän pension höjts, se tabell 4 nedan. I denna rapport görs ingen beräkning av hur mycket marginaleffekterna har påverkats av de höjda åldersgränserna. Höjningen av åldersgränserna har sannolikt haft en dämpande effekt på marginaleffekterna för de berörda årskullarna, eftersom fler har senarelagt sitt pensionsuttag och därmed erhållit en högre inkomstgrundad pension. Andelen som har garantipension vid tidpunkten då rätten till förmånen inträder är något lägre för senare årskullar, vilket troligen har bidragit till något lägre marginaleffekter från och med 2024.[16]

Tabell 4 Utveckling av åldersgränser i ålderspensionssystemet, 2019-2026

År	2019	2020	2023–2025	2026
Lägsta ålder för uttag av inkomst-/premiepension	61	62	63	64
Lägsta ålder för rätt till Garantipension	65	65	66	67
LAS-ålder*	67	68	69	69

* Lagen om anställningsskydd, den ålder när arbetsgivaren har rätt att utan saklig grund säga upp den anställde

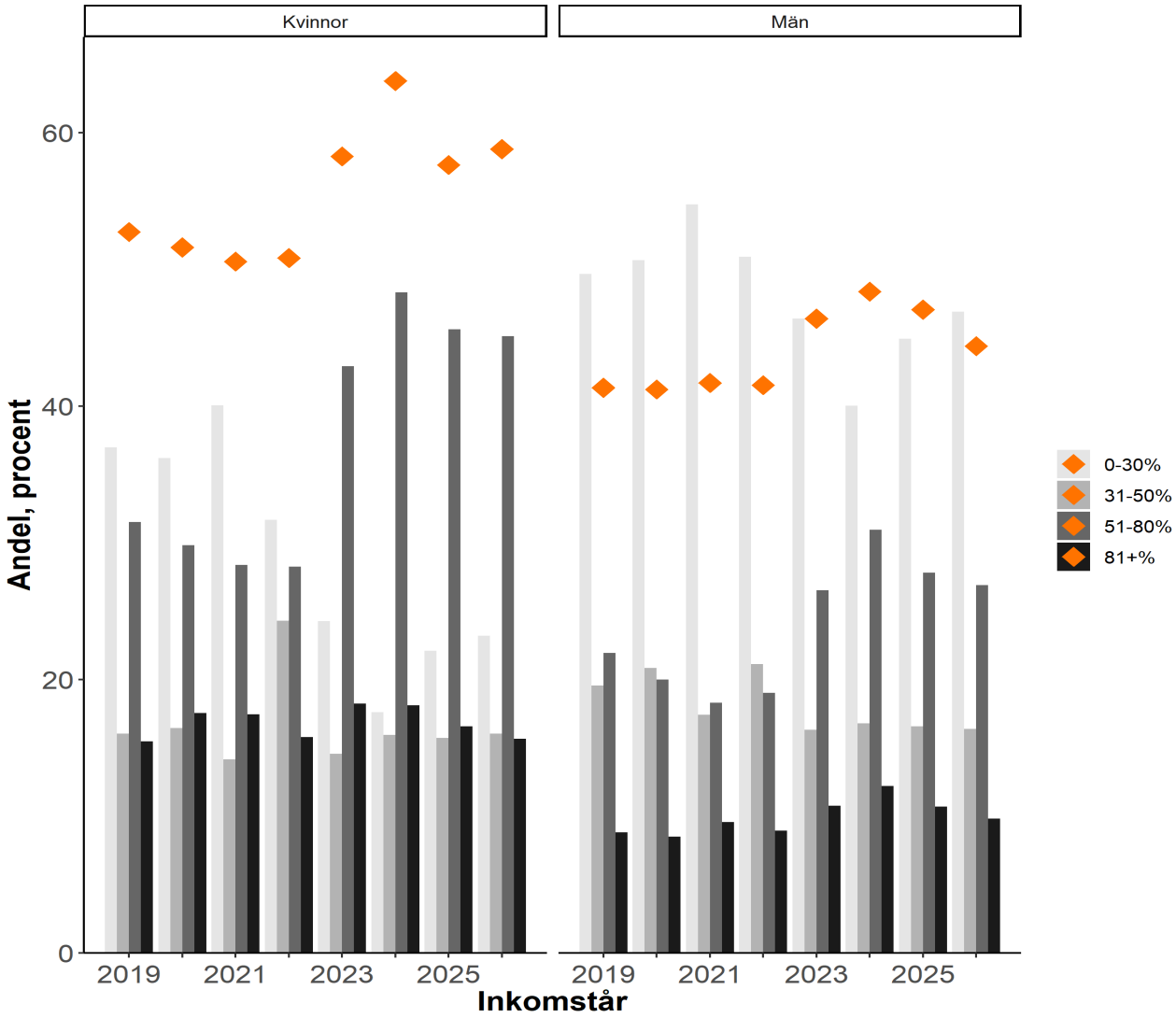
Av figur 11 framgår att kvinnor i högre grad än män berörs av höga marginaleffekter. Figuren visar även de genomsnittliga marginaleffekterna för respektive år, markerade med orangea fyrkanter (romber) för både kvinnor och män.

Under perioden har marginaleffekterna ökat mer för kvinnor än för män. Det beror på att kvinnor generellt har lägre pensioner och därmed i högre grad omfattas av

[16] En senarelagd ålder för garantipension medför dels en högre inkomstunderlag av att förväntad återstående livslängd bli kortare men även att färre få del av garantipensionen genom att fler avlider innan de når åldern för garantipension.

grundskyddet samt inkomstpensionstillägget. För både kvinnor och män har andelen med relativt låga marginaleffekter (under 30 procent) minskat under perioden, medan andelen med medelhöga marginaleffekter (mellan 50 och 80 procent) har ökat.

Figur 11 Andelen kvinnor och män som möts av olika grader av marginaleffekt samt genomsnittlig marginaleffekt, 2019–2026

Anm.: Pensionärer de som vid utgången av året har fyllt 67 år med allmän inkomstgrundad inkomst.
Marginaleffekten beräknad på en ökad allmän inkomstgrundad pension om 10 kronor per månad respektive år.
I marginaleffekterna ingår inte effekt på avgiften för hemtjänsten. Denna effekt är dock marginell för pensionärskollektivet som helhet.
Källa: Egna beräkningar ur SCB:s mikrosimuleringsmodell för respektive år

Av figuren ovan framgår att marginaleffekterna för 2025 och 2026 har minskat sedan toppnoteringarna 2024. Under båda dessa år ökade de inkomstgrundade

pensionerna realt[17] I bilaga 3 och tabell B2 återges andelen pensionärer med bosättningsbaserade förmåner (grundskyddet) och/eller inkomstpensionstillägg juli månad för åren 2019–2026. Av bilagan och tabellen framgår att denna andel har minskat efter 2024. Det innebär att allt fler pensionärer nu befinner sig i inkomstintervall där grundskyddet och inkomstpensionstillägget antingen har upphört helt, eller trappas av i en långsammare takt när inkomsterna ökade efter 2024. Denna strukturella förändring förklarar de lägre genomsnittliga marginaleffekterna i slutet av perioden.

I tabell 5 nedan redovisas hur de olika förmånerna och inkomstskatten bidrar till den totala genomsnittliga marginaleffekten. I tur och ordning framgår de specifika bidragen från garantipensionen, inkomstpensionstillägget, inkomstskatten och bostadstillägget inklusive äldreförsörjningsstödet.

Kvinnors genomsnittliga marginaleffekt har under 2019–2026 ökat med 6 procentenheter, från 53 till 59 procent. För män är motsvarande ökning 3 procentenheter, från 41 till 44 procent. För både kvinnor och män beräknas de genomsnittliga marginaleffekterna minska efter 2024. Denna dämpning beror i huvudsak på att garantipensionens bidrag till den totala marginaleffekten har blivit lägre. Nedgången förklaras även av lägre marginalskatter och minskade effekter från bostadstillägget.

Tabell 5 Genomsnittliga marginaleffekterna för kvinnor och män, 2019–2026

	Garp		IPT		Skatt		BT/ÄFS		Marginal-effekt	
Inkomst-år	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
2019	16,6	5,0	0,0	0,0	26,4	33,7	9,7	2,7	52,7	41,3
2020	19,2	6,5	0,0	0,0	24,4	31,1	8,1	3,6	51,6	41,2
2021	18,6	6,6	-0,1	0,8	23,5	29,1	8,5	4,3	50,6	41,7
2022	17,4	7,5	-0,7	0,6	24,0	28,9	10,2	3,1	50,8	41,5
2023	32,0	14,4	-0,9	0,4	19,8	26,6	7,3	3,6	58,3	46,4
2024	37,0	19,5	-0,5	0,6	17,6	24,5	9,6	2,6	63,8	48,4
2025	34,3	16,5	-0,5	0,5	17,8	24,8	6,1	4,2	57,6	47,1
2026	33,9	16,2	-0,2	0,6	17,1	23,8	8,1	3,0	58,8	44,4

Anm.: Pensionärer som vid utgången av året har fyllt 67 år med allmän inkomstgrundad inkomst.
Marginaleffekten beräknad på en ökad allmän inkomstgrundad pension om 10 kronor per månad respektive år.
De olika komponenterna som bidrar till den totala marginaleffekten är avrundade, varför summan av delarna inte nödvändigt viss överensstämmer med den totala effekten.

[17] Pensionsmyndighetens anslagsprognos juli 2026

I marginaleffekterna ingår inte effekt på avgiften för hemtjänsten. Denna effekt är dock marginell för pensionärskollektivet som helhet.
Garp – Marginaleffekten från garantipension
IPT – marginaleffekten från inkomstpensionstillägget
Skatt – Marginalskatt
BT/ÄFS – marginaleffekten från bostadstillägget eller äldreförsörjningsstödet
Marginaleffekt – De totala marginaleffekterna som är summan av bidraget från de olika bosättningsbaserade förmånerna och marginalskatten.
Källa: Egna beräkningar ur SCB:s mikrosimuleringsmodell FASIT för respektive år

Av tabellen framgår att garantipensionens bidrag till de totala marginaleffekterna har mer än fördubblats för både kvinnor och män under perioden 2019-2026 (se avsnitt 2.1.1 för beskrivning av de regelförändringar som har skett för garantipensionen). Inkomstpensionstillägget infördes 2021 och förmånen har som beskrivits i avsnitt 2.1.2 både en upp- och nedtrappningsfas. Medan upptrappningen minskar den total marginaleffekten, bidrar nedtrappningen till en högre marginaleffekt. För kvinnor med inkomstpensionstillägg blir den sammantagna effekten att förmånen bidrar till en något lägre total marginaleffekt (cirka -0,5 procentenheter), medan det motsatta gäller för män (cirka +0,5 procentenheter). Detta indikerar att andelsmässigt fler kvinnor än män med inkomstpensionstillägg återfinns i upptrappningsfasen, vilket har en reducerande effekt på den totala marginaleffekten.

Den genomsnittliga marginalskatten, som påverkas av både garantipensionen och inkomstpensionstillägget, har under perioden minskat. Detta förklaras delvis av att det förhöjda grundavdraget för äldre har höjts under perioden (se avsnitt 2.2.1).

Slutligen ger bostadstillägget och äldreförsörjningsstödet ett lägre genomsnittligt bidrag till de totala marginaleffekterna än garantipensionen, marginalskatten och inkomstpensionstillägget (avsnitt 2.2). Över perioden syns ingen tydlig trend för hur bostadsstöden bidrar till de totala marginaleffekterna. Som omnämns i kapitel 2 finns det ett mörkertal inom bostadstillägget och äldreförsörjningsstödet. Höjningen av förmånerna kan visserligen ha ökat ansökningsbenägenheten. I vilken utsträckning detta har skett, och hur mycket det i sin tur har ökat den genomsnittliga marginaleffekten, är dock okänt. Vår bedömning är att påverkan på marginaleffekterna är obetydliga. Tidigare skattningar visar nämligen att mörkertalet är litet i förhållande till det totala pensionärskollektivet, samtidigt som bostadstilläggets bidrag till de totala marginaleffekterna är begränsat.[18]

[18] År 2022 uppskattades mörkertalet kunna uppgå 135 000 pensionärer, se Alternativ för ett enklare grundskydd (Pensionsmyndigheten 2022), dock med en stor osäkerhet. Dessa individer utgör cirka 6 procent av det totala pensionärskollektivet. Om det antas att förmånerna i genomsnitt bidrar med 7 procent till de totala marginaleffekterna, och att ansökningarna skulle öka med 10 procent, innebär det att marginaleffekterna ökar med drygt 0,04 procentenheter [=0,06×0,07×0,1].

I tabell 6 och 7 nedan redovisas andelen pensionärer med olika förmåner. Av tabellerna framkommer att andelen med garantipension och/eller inkomstpensionstillägg har ökat under perioden för både kvinnor och män. Det stora flertalet som har garantipension får även inkomstpensionstillägg. Andelen som har enbart allmän inkomstgrundad pension minskar under perioden med 38 procentenheter för båda könen; för kvinnor från 52 till 14 procent och för män från 86 till 48 procent.

Skälet till denna utveckling är i huvudsak förstärkningen av garantipensionen och införandet av inkomstpensionstillägget under perioden. Även bostadstillägget och äldreförsörjningsstödet har förstärkts under perioden, men som nämnts tidigare har höjningen av garantipensionen och införandet av inkomstpensionstillägget samtidigt minskat behovet av bostadsstöd.

Tabell 6 Andel kvinnor uppdelat på olika förmånsslag 2019–2026

År	Enbart Garp/IPT*	därav IPT	Enbart BT/ÄFS**	Både garp/IPT och BT/ÄFS	Enbart inkomst-grundad pension
2019	27%	0%	6%	14%	52%
2020	30%	0%	5%	16%	49%
2021	67%	54%	1%	20%	13%
2022	68%	57%	1%	21%	11%
2023	68%	58%	1%	20%	11%
2024	68%	58%	1%	20%	12%
2025	68%	58%	1%	18%	13%
2026	68%	58%	1%	18%	14%

Anm.: Pensionärer de som vid utgången av året har fyllt 67 år med allmän inkomstgrundad inkomst.
Marginaleffekten beräknad på en ökad allmän inkomstgrundad pension om 10 kronor per månad respektive år.
I marginaleffekterna ingår inte effekt på avgiften för hemtjänsten. Denna effekt är dock marginell för pensionärskollektivet som helhet.
* Garp/IPT – De med Garantipension och eller med inkomstpensionstillägget
** BT/ÄFS – De med bostadstillägget eller äldreförsörjningsstödet
Källa: Egna beräkningar ur SCB:s mikrosimuleringsmodell för respektive år

Tabell 7 Andel män uppdelat på olika förmånsslag 2019–2026

År	Enbart Garp/IPT*	därav IPT	Enbart BT/ÄFS**	Både garp/ipt och BT/ÄFS	Enbart inkomst-grundad pension
2019	6%	0%	4%	5%	86%
2020	7%	0%	4%	6%	83%
2021	49%	46%	0%	9%	41%
2022	45%	42%	1%	9%	45%
2023	44%	41%	1%	10%	45%
2024	43%	40%	1%	10%	45%

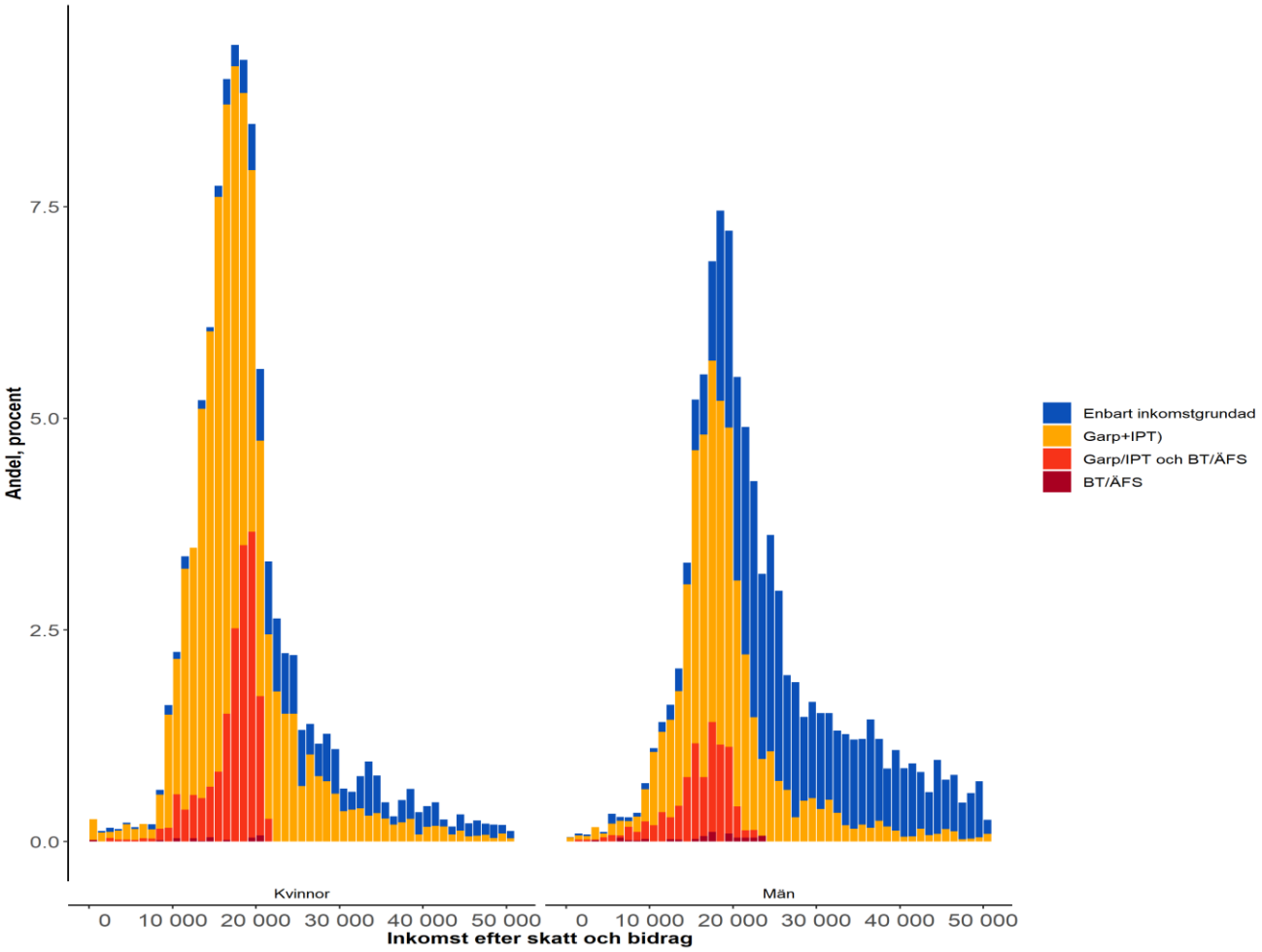
År	Enbart Garp/IPT*	därav IPT	Enbart BT/ÄFS**	Både garp/ipt och BT/ÄFS	Enbart inkomst-grundad pension
2025	43%	40%	1%	9%	47%
2026	43%	39%	1%	9%	48%

Anm.: Pensionärer de som vid utgången av året har fyllt 67 år med allmän inkomstgrundad inkomst.
Marginaleffekten beräknad på en ökad allmän inkomstgrundad pension om 10 kronor per månad respektive år.
I marginaleffekterna ingår inte effekt på avgiften för hemtjänsten. Denna effekt är dock marginell för pensionärskollektivet som helhet.
Garp/IPT – De med garantipension och eller med inkomstpensionstillägget
BT/ÄFS – De med bostadstillägget eller äldreförsörjningsstödet
Källa: Egna beräkningar ur SCB:s mikrosimuleringsmodell för respektive år

Av tabell 7 framgår att 86 procent av kvinnorna har någon bosättningsbaserad förmån (grundskydd) och/eller inkomstpensionstillägg år 2026. Den genomsnittliga marginaleffekten för samtliga kvinnor uppgår till 60 procent. För männen är det drygt hälften (52 procent) som omfattas av någon bosättningsbaserad förmån och eller inkomstpensionstillägg, den genomsnittliga marginaleffekten för män uppgår till 44 procent. De bosättningsbaserade förmånerna är förenade med högre marginaleffekter och andelen personer som får dessa förmåner har ökat under perioden. Detta innebär att pensionssystemets livsinkomstprincip har försvagats. Samtidigt har andelen äldre med ekonomisk utsatthet minskat under perioden 2011-2024 enligt Regeringskansliet.[19]

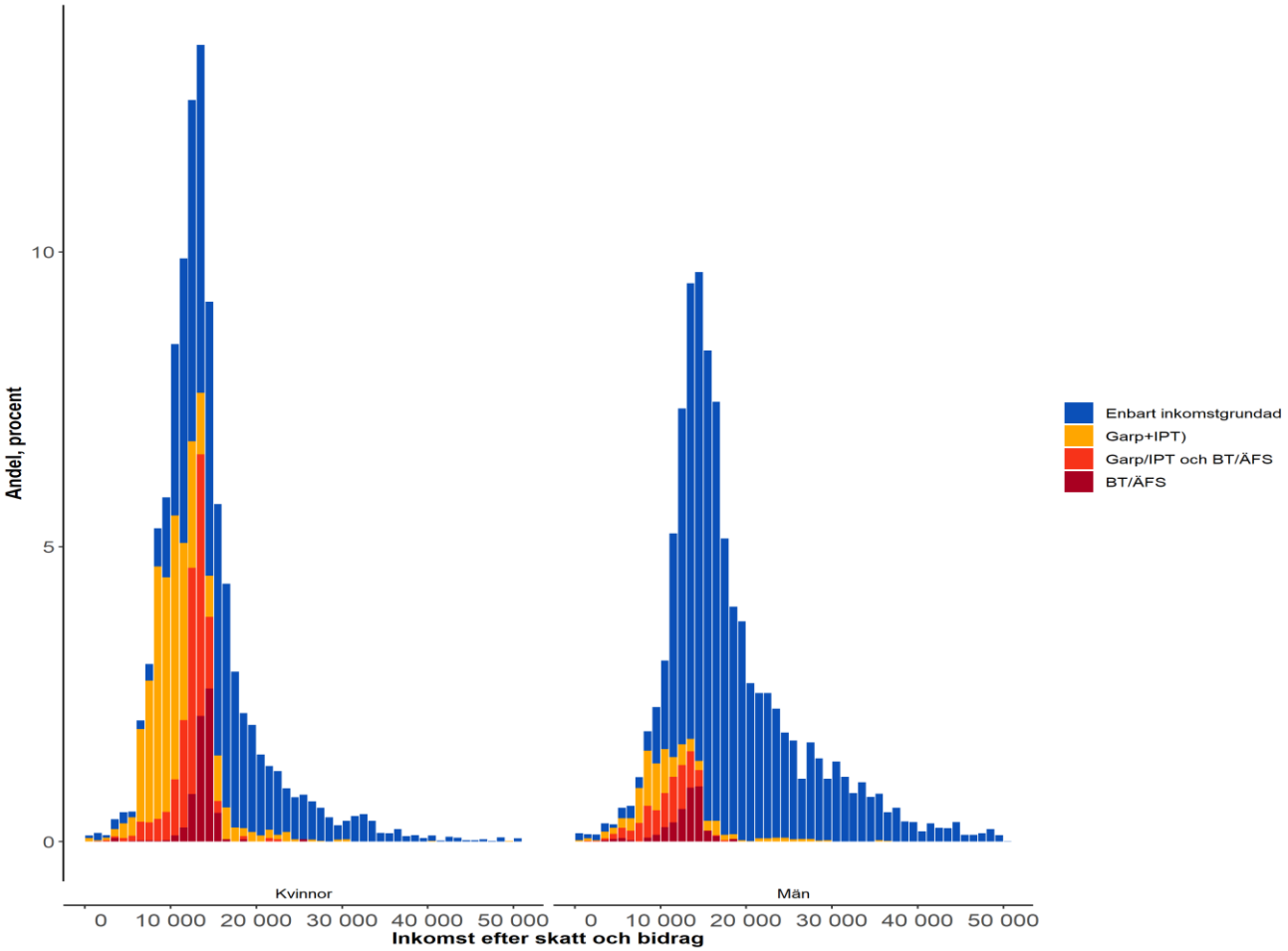
[19] Bilaga 2 Fördelningspolitisk redogörelse, Budgetproposition för 2026, 2025/26:100. Egna beräkningar visar att personer med relativ låg ekonomisk standard sammanfaller väl med regeringskansliets uppgifter och att andelen under perioden 2019-2024 har minskat med 4,5 procentenheter (från 12,8 till 8,3 procent)

Figur 12 Andelen kvinnor och män med olika förmåner, 2026 uppdelat på inkomstklasser.

Anm.: Individuell disponibel inkomst där äldre makar inom hushållet delar på bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd
Intervallet på inkomstklasserna är 1 000 kronor
Källa: Egna beräkningar ur SCB:s mikrosimuleringsmodell för respektive år

Figur 13 Andelen kvinnor och män med olika förmåner, 2019 uppdelat på inkomstklasser

Anm.: Individuell disponibel inkomst där äldre makar inom hushållet delar på bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd
Intervallet på inkomstklasserna är 1 000 kronor
Källa: Egna beräkningar ur SCB:s mikrosimuleringsmodell för respektive år

Av figurerna 12 och 13 ovan framgår dels att den individuella disponibla inkomsten (inkomst efter skatt och bidrag) för kvinnor är något mer koncentrerad (mindre spridning) än för männen, dels att en större andel pensionärerna omfattas av grundskyddet och inkomstpensionstillägget år 2026 än 2019. Eftersom grundskyddet innebär högre marginaleffekter, medför detta att fler pensionärer har högre marginaleffekter 2026 än 2019. Vidare framgår av figur 13 att det år 2026 finns kvinnor som omfattas av grundskyddet trots att deras individuella inkomst är relativt hög. Skälet till detta är tvåfaldigt:

För det första baseras garantipensionen och inkomstpensionstillägget enbart på den egenintjänade allmänna inkomstgrundade pensionen. Systemet tar därmed inte hänsyn till individens totala ekonomi, vilken även kan inkludera tjänstepension, privata pensionsförsäkringar eller andra skattepliktiga inkomster.

För det andra bygger analysen på individuell disponibel inkomst, vilket skapar en särskild effekt för samboende. De hushållsanknutna bidragen – såsom till exempel bostadstillägget – beräknas utifrån hushållets gemensamma ekonomi men delas i statistiken på de vuxna individerna i hushållet. En person med låg egen pension som omfattas av bostadstillägget delar förmånen lika med partnern med relativt hög inkomst. Detta resulterar i att även personen i paret med relativt hög inkomst också redovisas med bostadsstöd.

Bland pensionärer är det personer med bostadstillägg som i högre grad riskerar att beröras av relativt höga marginaleffekter. Yngre pensionärer omfattas av denna förmån i relativt låg utsträckning. Bland 70-åringar har 12 procent av kvinnorna och 9 procent av männen bostadstillägg. Bostadstillägg är betydligt vanligare bland äldre kvinnor; vid 85 års ålder har 24 procent bostadstillägg. Motsvarande ökning vid stigande ålder är inte lika tydlig männen, se bilaga 3. Att de äldsta kvinnorna i hög utsträckning har bostadstillägg beror dels på att de i genomsnitt har en relativt låg inkomstgrundad pension, dels på att de i högre grad är ensamstående.

5. Slutsatser och kommentarer

Denna rapport visar hur pensionärernas marginaleffekter påverkas av grundskyddet, inkomstpensionstillägget och inkomstskattesystemet. Under perioden 2019–2026 har marginaleffekterna förändrats och fler pensionärer omfattas av relativt höga marginaleffekter. De genomsnittliga marginaleffekterna har ökat för både kvinnor och män, men mer för kvinnor.

Marginaleffekterna i pensionssystemet minskar drivkrafterna för arbete och riskerar därmed att minska utbudet av äldre arbetskraft. Marginaleffekterna i bostadstillägget minskar även förmånstagarnas incitament att se över sina boendekostnader.

5.1 Höga marginaleffekter utmanar pensionssystemets grundprinciper

Ett system med höga marginaleffekter, där arbete inte lönar sig, kan uppfattas som orättvist och skada förtroendet för pensionssystemet. Höga marginaleffekter strider också mot grundtanken att avgifter till det offentliga ska ge en motprestation, samt mot grundprincipen med ett pensionssystem som bygger på inbetalda avgifter (livsinkomstprincipen). Arbete är en förutsättning för ekonomisk välfärd, vilket talar för att arbete ska löna sig även i pensionshänseende. Här är inkomstpensionstillägget särskilt problematiskt, eftersom förmånen gör att marginaleffekterna för vissa pensionärer överstiger hundra procent. Pensionsmyndigheten har tidigare framfört att tillägget bryter mot pensionssystemets grundläggande principer och försvårar kommunikationen om hur den allmänna pensionen fungerar.[20]

5.2 Grundskyddet inklusive inkomstpensionstillägget minskar ekonomisk utsatthet – men de raka rören i pensionssystemet blir krokiga

Marginaleffekter är dock svårt att undvika eftersom de följer automatiskt av inkomst- och behovsprövning av grundskyddsförmåner samt skattesystemets utformning. Det finns en grundläggande målkonflikt mellan skydd mot ekonomisk utsatthet och drivkrafter till arbete. Som nämnts är det i dag fler än tidigare som omfattas av relativt höga marginaleffekter. Detta gäller särskilt dem med relativt låg allmän inkomstgrundad pension. Det beror på att garantipensionen och bostadstillägget har höjts samt att inkomstpensionstillägget har införts, vilket har höjt inkomsten för de flesta pensionärer. Andelen äldre med (relativ) låg ekonomisk

[20] Pensionsmyndigheten, Remissvar 2020, ”Inkomstpensionstillägg Ds 2020:7, S2020/01478/SF”

standard har sjunkit under perioden 2019–2025, med 5,5 procentenheter, (från 15,4 till 9,9 procent).

Pensionssystemets raka rör, med sin tydliga koppling mellan inbetalda avgifter och framtida pension, blir lätt krokiga i mötet med ett grundskydd. Det är en näst intill omöjlig uppgift att utforma ett grundskydd som både säkrar en lägstanivå och samtidigt garanterar att eget sparande inte bestraffas. Men under den studerade perioden har pensionsrören blivit än mer krokiga i denna bemärkelse.

Syftet med garantipensionen och bostadstillägget är att minska den ekonomiska utsattheten, [21] underlaget för garantipension beräknas dock endast utifrån en fiktiv inkomstpension. Tjänstepension och privat sparande minskar inte garantipensionen. Detta skapar en situation där individer med identiska totala inkomster kan beviljas olika stora belopp i grundskydd, beroende på hur deras inkomster är sammansatta. En person med lägre allmän inkomstgrundad pension men med en kompletterande tjänstepension kan därmed få ett högre totalt ekonomiskt utfall än någon som helt saknar tjänstepension. Det ekonomiska argumentet för en sådan konstruktion är att skydda drivkrafterna till eget eller kollektivavtalat sparande; om ett uppbyggt sparande skulle leda till ett sänkt grundskydd riskerar det att uppfattas som en bestraffning, vilket i sin tur kan minska viljan att spara under arbetslivet.

5.3 Marginaleffekternas påverkan på äldres arbetsutbud

Vissa marginaleffekter är mer skadliga för samhällsekonomin än andra. Om marginaleffekterna främst drabbar grupper som står långt från arbetsmarknaden kan man förvänta sig en mindre effekt på utbudet av arbetskraft än om marginaleffekterna träffar grupper som i högre utsträckning har möjlighet att arbeta. Av rapporten framgår att marginaleffekterna är högst för grupper med relativt låga pensionsinkomster, vilket framför allt är äldre (ensamstående kvinnliga) pensionärer. Dessa marginaleffekter kan därför ses som mindre problematiska när det gäller minskade drivkrafter till arbete eftersom möjligheten till arbete sannolikt saknas. Under perioden 2019–2026 har dock marginaleffekterna höjts främst för dem med genomsnittliga och medelhöga pensioner – en grupp där en större andel har möjlighet att kombinera pension med arbete eller senarelägga sitt pensionsuttag.

För att marginaleffekterna ska ge reell påverkan på utbudet av äldre arbetskraft krävs emellertid att individen förstår hur stora just hans eller hennes marginaleffekter är. Att förstå utbytet på pensionen av ytterligare arbete är dock svårt, eftersom det beror av flera faktorer med inbördes beroenden. Beräkningsunderlaget

[21] Bostadstillägget syftar dessutom till att äldre inte ska behöva flytta.

för garantipensionen och inkomstpensionstillägget är dessutom ett fiktivt underlag som för en överväldigande majoritet är omöjligt att härleda. Dessa två förmåner påverkar vidare både inkomstskatten och eventuellt bostadstillägg. Dessa beroenden är komplexa och för de flesta svåröverskådliga, vilket gör det svårt för den enskilde att fatta rationella beslut om sin pensionering.[22]

5.4 Höjd allmän inkomstgrundad pension – pensionärerna får behålla hälften

Höga marginaleffekter innebär också begränsad möjlighet för lagstiftaren att höja pensionärernas inkomster genom den inkomstgrundade pensionen. Införandet av den så kallade ”gasen” i inkomstpensionssystemet kommer inte att slå igenom fullt ut på grund av höga marginaleffekter. De höga marginaleffekterna indikerar att det staten och kommunerna i högre grad påverkas än pensionärerna av gasen i inkomstpensionssystemet. Marginaleffekterna för 2026 kan approximativt användas för att se hur den för 2027 införda gasen i inkomstpensionssystemet skulle påverka olika förmåner och inkomstskatten. För 2028 beräknar Pensionsmyndigheten att överskottet i inkomstpensionssystemet kommer att föranleda en utdelning om 0,2 procent. Utbetald extra pension brutto blir därmed cirka 840 miljoner kronor, där kvinnorna beräknas få drygt 390 miljoner kronor och männen resterande 450 miljoner kronor. Appliceras marginaleffekterna på dessa belopp innebär det en ökad köpkraft hos pensionärerna på cirka 440 miljoner kronor.

Samma resonemang kan appliceras på en höjd pensionsavgift och höjningar av pensionsåldern. Väsentligt i sammanhanget är dock att en högre inkomstgrundad pension för den enskilde kan innebära lägre marginaleffekter om den höjda pensionen innebär att hen inte längre omfattas av grundskyddet.

5.5 Går det att minska marginaleffekterna?

Om lagstiftaren vill minska marginaleffekterna i pensionssystemet kan detta göras genom mer eller mindre omfattande regeländringar. En slutsats, men inget förslag från Pensionsmyndigheten, utifrån denna rapport är att det går att reducera marginaleffekterna genom att återgå till 2019 års regler. Detta skulle, på kort sikt, öka andelen äldre med låg ekonomisk standard och skulle kunna ses som att bostadstillägget i mindre utsträckning uppfyllde sitt syfte. På längre sikt beror

[22] Vid valet av att fortsätta arbeta eller gå i pension så är marginaleffekten men även personens egen hälsa av betydelse för beslutet. För dem som lever i parförhållande beror pensionsbeslutet även på partnerns situation. Även normer – allmänt vedertagen uppfattning – i samhället om vad som är ”normalt” har också en inverkan på pensioneringsbeteendet, liksom utformningen av reglerna för den allmänna pensionen och tjänstepension

utfallet på hur beteenden och samhällsekonomin förändras, men sannolikt skulle fler bli ekonomiskt utsatta än idag.

Marginaleffekterna påverkas som sagt även av inkomstskattens utformning. De äldres förhöjda grundavdrag skulle kunna höjas ytterligare för att minska marginaleffekterna, öka den ekonomiska tryggheten för dem med relativt låga inkomstgrundade pensioner och samtidigt öka respektavståndet i pensionssystemet. Detta har dock priset av minskade skatteintäkter för kommunerna. Denna skatteutgift, skillnaden mellan de yngres grundavdrag och de äldres, beräknas 2028 (första årets som ”gasen” aktualiseras enligt Pensionsmyndighetens prognos) utifrån FASIT-modellen att uppgå till cirka 68 miljarder kronor.[23]

En större regeländring är att se över avräkningen av garantipensionen. En högre avräkning än dagens 48 procent skulle ge högre marginaleffekter för dem som fortsatt har rätt till förmånen, men det gör också att vissa förmånstagare fasas ut, vilket minskar marginaleffekten för dessa individer. (se figur 2, avsnitt 2.1.1). Vi har inte beräknat konsekvenserna av en sådan regeländring, men den genomsnittliga marginaleffekten skulle minska och statens utgifter skulle minska.

Om garantipensionen och bostadstillägget ersätts av en allmän baspension som är lika stor för alla skulle pensionssystemet inte bidra till några marginaleffekter. Beroende på nivån på denna pension skulle de ekonomiskt utsatta vara antingen fler eller färre. En sådan reform, som inte heller är något förslag från Pensionsmyndigheten, skulle sannolikt vara kostsam för det offentliga om antalet ekonomiskt utsatta ska minska eller vara oförändrat. Om baspensionen finansieras genom att den inkomstgrundade pensionen avskaffas, det vill säga livsinkomstprincipen slopas, går det inte längre att resonera kring marginaleffekten av en ökad inkomstgrundad pension. Sett till effekten av ytterligare arbete på den allmänna pensionen är marginaleffekten dock 100 procent, eftersom ytterligare arbete inte ger någon högre allmän pension.

[23] Gasens aktualisering, se Pensionsmyndighetens anslagsprognos juli månad 2026

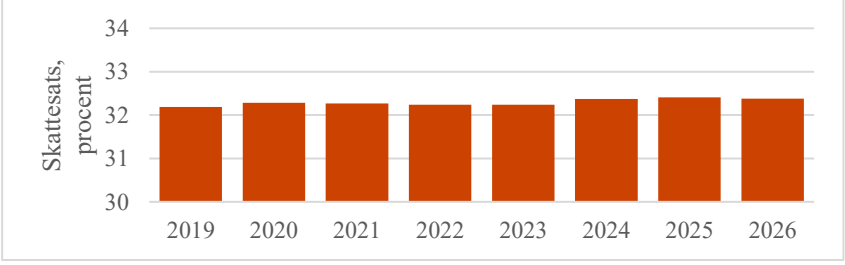
Bilaga 1: Beräkningsunderlag till marginaleffekterna för 2019–2026

Beräkningsantaganden till kapitel 3 om regelanalysen och marginaleffekterna:

1. Av den inkomstgrundande pensionen utgör inkomstpensionen 61,1 procent, premiepensionen 14,6 procent och tjänstepensionen 24,3 procent.
2. Den ökade allmänna pensionen går till både inkomst- och premiepensionen. Ökningen fördelas proportionerligt med 16/18,5 delar till inkomstpensionen och 2,5/18,5 delar till premiepensionen.
3. Analysen avser enbart för ensamstående äldre personer med ålderspension
4. Garantipensionen är beräknad för personer födda 1938 och senare. Det fiktiva beräkningsunderlaget för garantipensionen (och även inkomstpensionstillägget) utgörs av inkomstpensionen uppräknad med faktorn 185/160 (som om hela pensionens utgjorde inkomstpensionen). Underlaget utgör initialt (innan den marginella ökningen) drygt 70,6 procent av den totala inkomstgrundade pensionen [= 0,611×185/160]. Den marginella ökningen av den allmänna pensionen ökar underlaget med samma belopp.
5. Inkomstpensionstillägget har i marginalberäkningarna till kapitel 3 ersatt upp och nedtrappningen med en linjär upp och nedtrappning
6. Den kommunala inkomstskatten utgör 32,4 procent. Den genomsnittliga kommunalskattesatsen 2019 var 32,19 procent för att 2026 uppgår till 32,38 procent.[24]
7. Public serviceavgiften är inte inkluderad i regelanalysen.
8. Boendekostnaden uppgår till 6 300 kronor per månad 2026 och antas ha följt KPI under perioden 2019-2026.[25]

[24] Den kommunala inkomstskatten varierar mellan kommunerna. Skattesatsen avspeglar kommunernas kostnad för att tillgodose lagstiftarens krav på socialtjänst, skola med mera. Skattesatsen avspeglar även medborgarnas önskemål om bibliotek, simhallar och annat. För att uppfylla lagstiftarens krav finns en kommunal intäkts- och kostnadsutjämningssystem varför en del av skillnaderna i skattesats mellan kommunerna beror på olika önskemål om annan kommunalservice, som kan ha förändrats under perioden 2019–2026.

Av figuren nedan framgår de genomsnittliga kommunalskattesatserna 2019–2026.

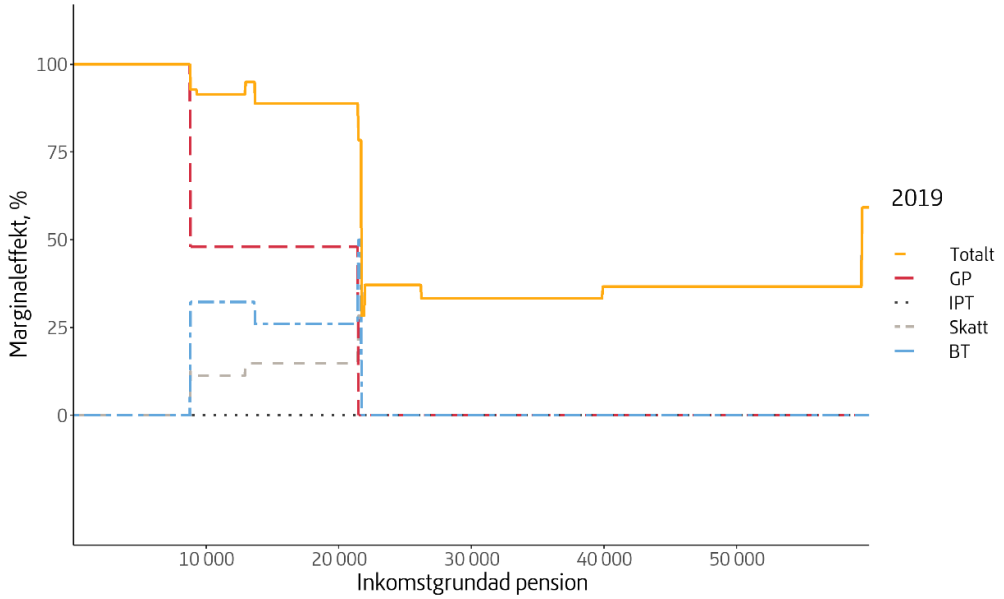
Anm.: OBS Y axeln startar vid 30 procent.
Källa: Pensionsmyndighetens Typfallsmodell.

[25] Boendekostnaden motsvarar snittet för ensamstående äldre som ansökt om bostadstillägg 2024.

9. Den allmänna inkomstgrundade inkomstökningen är 1 krona per månad.

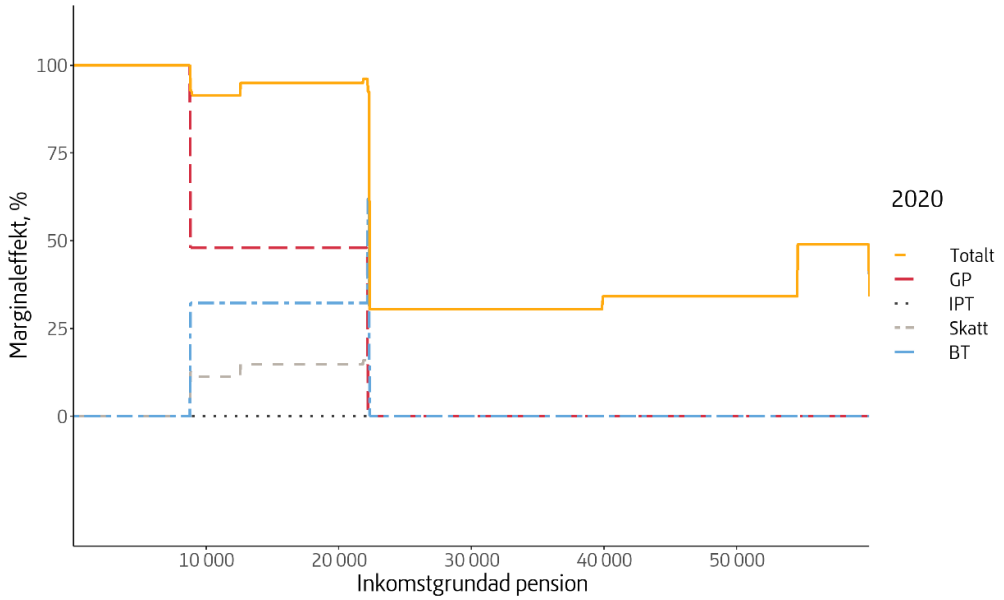
Nedan visas i figurer marginaleffekterna för 2019–2026. Marginaleffekterna utgår från 2026 års priser och löner.

Figur B1 Marginaleffekter 2019

Anm.: GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg, Skatt inkomstskatt och BT bostadstillägg
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.
Inkomstpensionstillägget (IPT) införs först 2021 och är noll men Y-axeln börjar med -0,3 eftersom bidraget från IPT till de totala marginaffekterna senare är negativa i upptrappningsfasen
Källa: Egna beräkningar

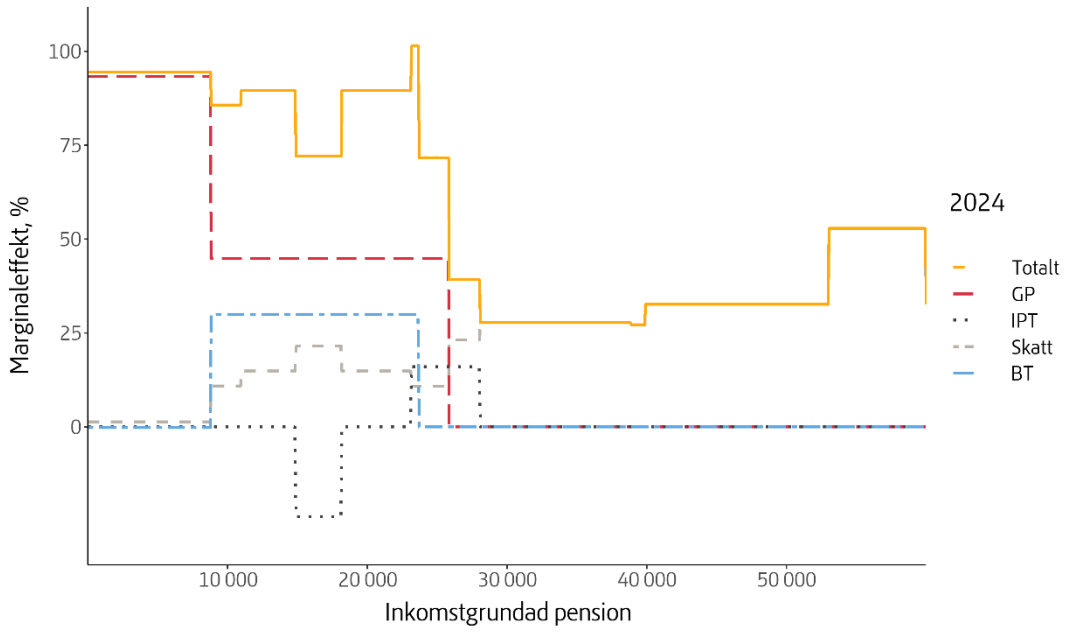
Figur B2 Marginaleffekter 2020, utifrån 2026 års priser och löner

Anm.: GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg, Skatt inkomstskatt och BT bostadstillägg

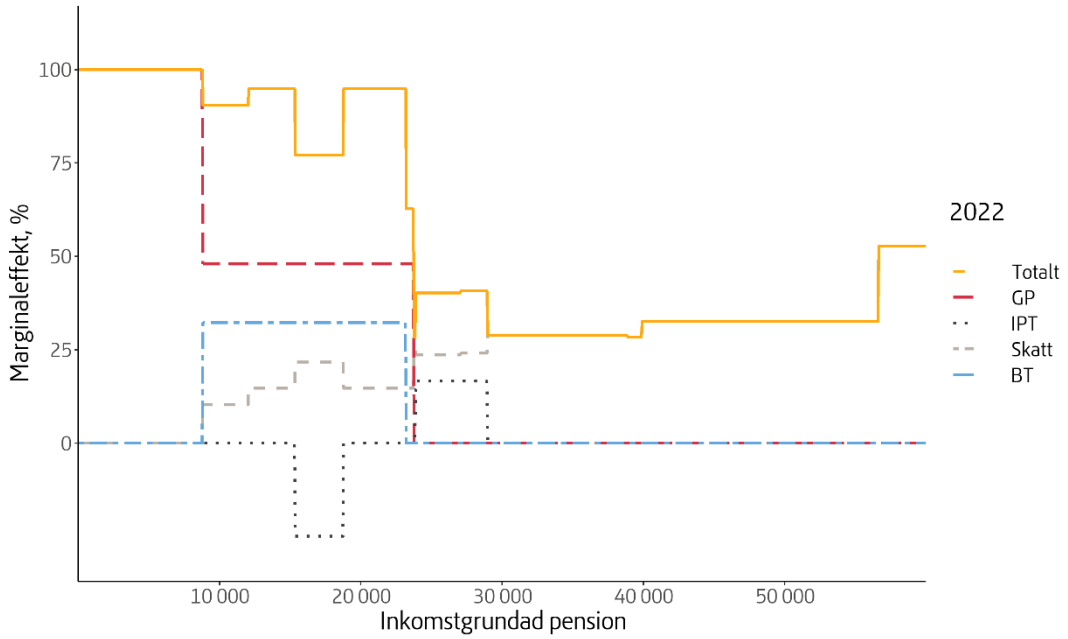
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.
Inkomstpensionstillägget (IPT) införs först 2021 och är noll men Y-axeln börjar med -0,3 eftersom bidraget från IPT till de totala marginaffekterna senare är negativa i upptrappningsfasen
Källa: Egna beräkningar

Figur B3 Marginaleffekter 2021, utifrån 2026 års priser och löner

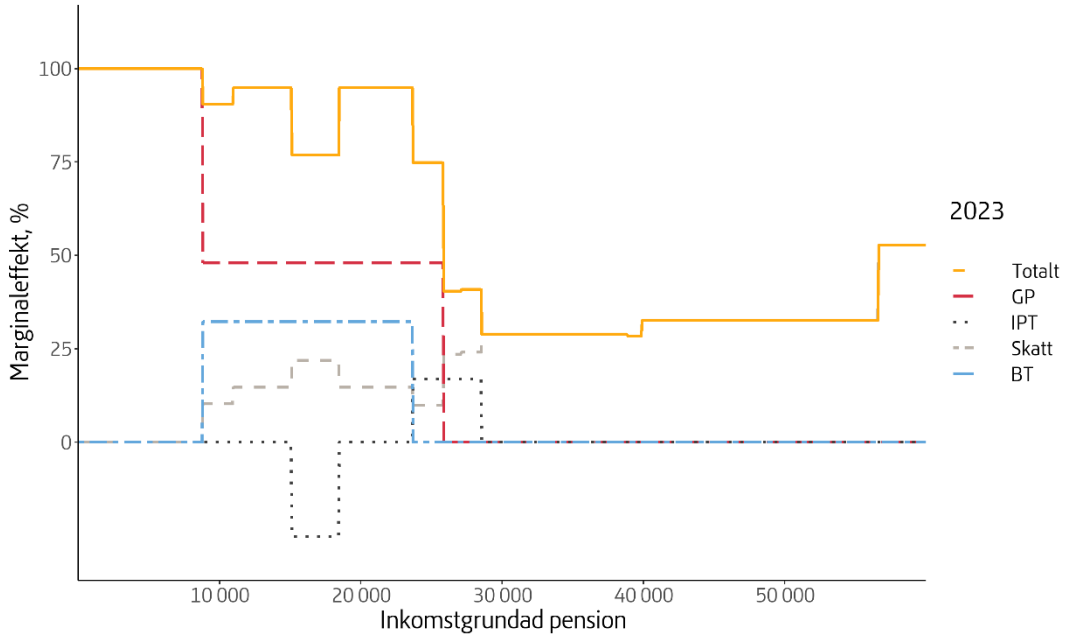
Anm.: GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg, Skatt inkomstskatt och BT bostadstillägg
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.
Källa: Egna beräkningar

Figur B4 Marginaleffekter 2022, utifrån 2026 års priser och löner

Anm.: GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg, Skatt inkomstskatt och BT bostadstillägg
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.
Källa: Egna beräkningar

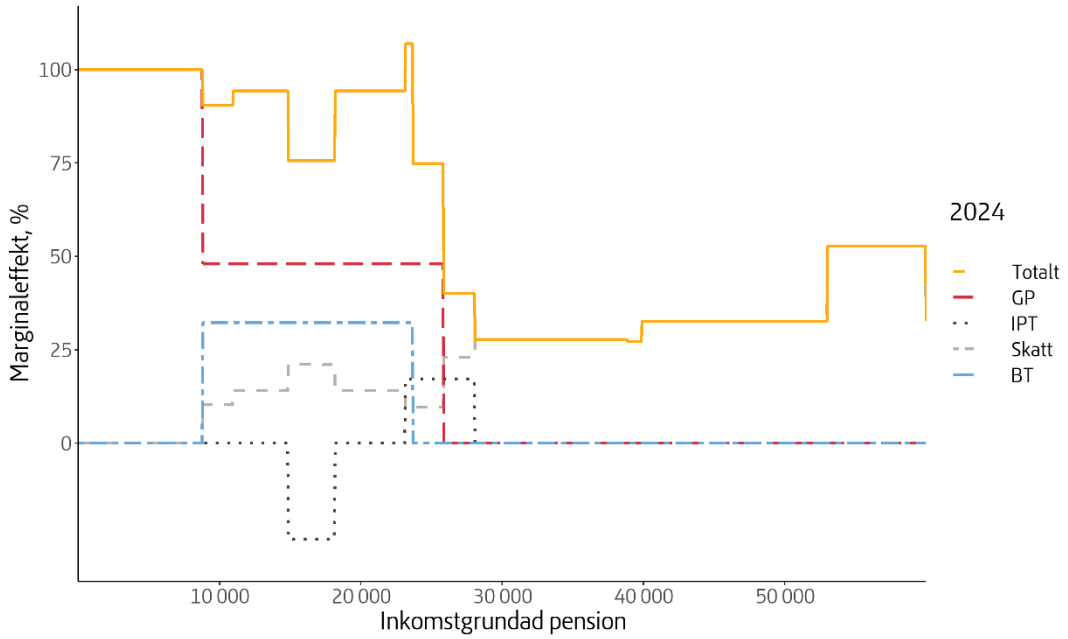
Figur B5 Marginaleffekter 2023, utifrån 2026 års priser och löner

Anm.: GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg, Skatt inkomstskatt och BT bostadstillägg
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.

Källa: Egna beräkningar

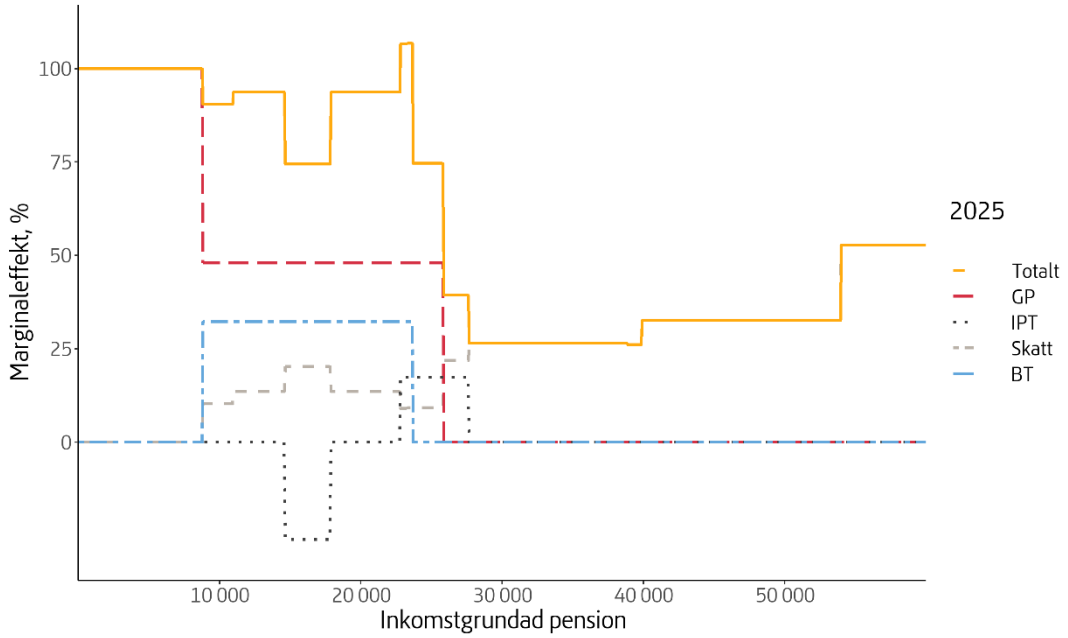
Figur B6 Marginaleffekter 2024, utifrån 2026 års priser och löner

Anm.: GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg, Skatt inkomstskatt och BT bostadstillägg
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.

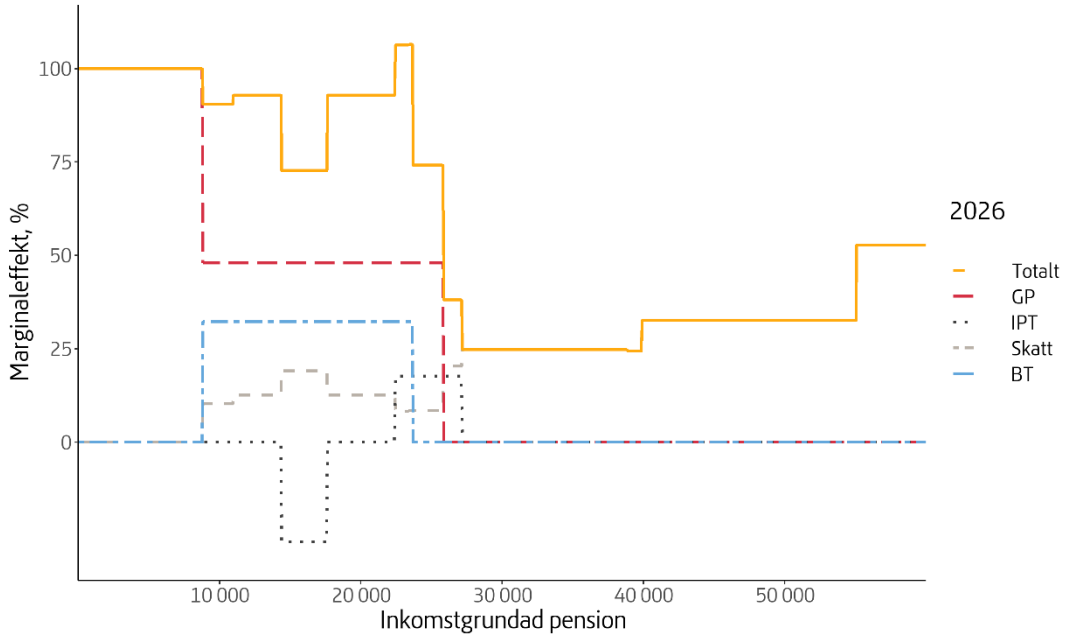
Källa: Egna beräkningar

Figur B7 Marginaleffekter 2025, utifrån 2026 års priser och löner

Anm.: GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg, Skatt inkomstskatt och BT bostadstillägg
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.
Källa: Egna beräkningar

Figur B8 Marginaleffekter 2026

Anm.: GP garantipension, IPT inkomstpensionstillägg, Skatt inkomstskatt och BT bostadstillägg
Inkomstgrundad pension utgörs av inkomst- tilläggs-, premie- och tjänstepension.
Källa: Egna beräkningar

Bilaga 2: FASIT

Beräkningarna av antalet individer som berörs av marginaleffekter har genomförts med hjälp av Statistiska centralbyråns (SCB) mikrosimuleringsmodell FASIT. Vi har i beräkningarna utgått från mikrodata från STAR-urvalet för inkomst-året 2022. STAR-urvalet FASIT-modellen utgår från ett urval av individer och deras familjemedlemmar, vilket för år 2024 omfattar cirka 1 miljon hushåll med totalt omkring 2,2 miljoner individer. Modellen eftersläpar 2 år eftersom den bygger på taxerade inkomstuppgifters.

Syftet med modellen är främst att simulera hur vissa regelförändringar påverkar inkomstfördelningen bland individer och hushåll, samt att beräkna de totala finansiella effekterna för stat och kommun. Modellen är även lämplig för att analysera de finansiella marginaleffekterna av en mindre ökning av arbetsinkomsten.

När det gäller pensionssystemet är de olika inkomsterna korrekt avbildade, då underlaget för de allmänna pensionsuppgifterna hämtas direkt från Pensionsmyndigheten, medan uppgifter om tjänstepension kommer från Skatteverket och deklarationerna. Eftersom pensionssystemets regelverk är komplext och ska gälla även framöver, är inte alla delar av regelsystemet fullständigt avbildade.

Modellen är framskriven för de närmaste inkomståren med hänsyn till demografi, makroekonomi och gällande regelverk. Framskrivningarna för 2025 och 2026 är därmed förknippade med större osäkerhet än de för 2024 och tidigare år

Framskrivningen från 2024 till 2025 och 2026 i FASIT-modellen utgår från att individerna behåller sina grundläggande egenskaper, såsom ålder, kön, sysselsättning och arbetslöshet. Inkomsterna räknas om utifrån Konjunkturinstitutets prognoser för den ekonomiska utvecklingen. Därefter justeras individernas och hushållens vikter så att antalet personer i befolkningen, antalet sysselsatta och antalet arbetslösa stämmer överens med de prognosticerade nivåerna för 2025 och 2026.

FASIT-modellen innehåller gällande skatte- och socialförsäkringsregler, vilket möjliggör simuleringar av regeländringarnas finansiella konsekvenser. Det kan till exempel handla om hur en höjd allmän inkomstgrundad pension påverkar hushållen och den offentliga sektorn på marginalen.

Modellen är statisk i den meningen att individernas beteende inte förändras av regelförändringar.

Bilaga 3 Vissa pensionsuppgifter från Pensionsmyndigheten

Tabell B1 Andel med någon form av bosättningsbaserade förmåner (grundskydd) eller inkomstpensionstillägg juli månad 2019–2026

År	Kvinnor	Män
2019	50,6	17,2
2020	51,9	18,0
2021	50,5	18,0
2022	87,9	55,2
2023	86,4	53,6
2024	86,0	53,1
2025	85,1	52,2
2026	84,0	51,2

Anm.: Fram till 2023 ingår de 66 år och äldre och från 2024 ingår de 67 år och äldre, beroende på höjningen av pensionsåldern
Källa: Pensionsmyndighetens datalager, Pedal

Tabell B2Antal pensionärer och andelen av bostadstillägg juli 2026, kvinnor och män

Ålder	Kvinnor antal	Andel	Män antal	Andel
67	53 838	11%	53 077	8%
68	54 981	11%	54 386	9%
69	56 162	12%	55 449	9%
70	55 862	12%	55 084	9%
71	54 395	14%	52 767	10%
72	53 816	14%	52 255	10%
73	53 992	15%	52 078	10%
74	52 354	15%	49 631	10%
75	52 596	16%	49 562	10%
76	53 828	17%	50 448	9%
77	54 511	17%	50 675	9%
78	54 317	18%	49 947	9%
79	53 813	18%	49 382	9%
80	52 278	19%	47 837	8%
81	48 089	19%	43 435	8%
82	45 274	20%	40 067	8%
83	40 074	20%	35 226	7%
84	34 933	21%	29 681	7%

85	28 808	24%	23 785	8%
86	27 539	25%	21 570	8%
87	24 656	26%	18 498	8%
88	21 630	28%	15 552	8%
89	18 622	27%	12 515	8%
90	16 227	29%	10 371	8%
91	13 644	31%	8 060	8%
92	11 079	32%	6 009	9%
93	9 129	32%	4 648	10%
94	7 534	35%	3 552	10%
95	6 080	35%	2 566	11%
96	4 552	34%	1 712	13%
97	3 131	35%	1 105	13%
98	2 422	35%	690	13%
99	1 637	39%	431	16%
100+	2 576	41%	594	13%

Anm.: BT Bostadstillägg
Källa: Pensionsmyndighetens datalager, Pedal

Referenser

Bilaga 2 Fördelningspolitisk redogörelse, Budgetproposition för 2026, 2025/26:100.

Pensionsmyndigheten ”Från fattigvård till ekonomisk trygghet vid ålderdom” 2014

Pensionsmyndigheten ”Hur typiskt är ett typfall?” Rapport 2 i Pensionsmyndighetens faktaserie om pensioner, 2021

Pensionsmyndigheten Rapport nr 5 i faktaserien ”Hur ser inkomsterna ut för utrikesfödda pensionärer?” 2022

Pensionsmyndigheten Rapport nr 4 i vägvalsserie om pensionerna ”Ett nytt pensionssystem” 2023

SCB FASIT Användarhandelning, Mikrosimuleringsmodellen FASIT

www.pensionsmyndigheten.se